

Kunniaväkivalta – Ihmiset ilmiön takana

Tekijään liittyvät riskitekijät ja niiden tunnistaminen.

Elina Kangas

3/2023

TIIVISTELMÄ

Elina Kangas: Kunniaväkivalta – ihmiset ilmiön takana. Tekijään liittyvät riskitekijät ja niiden tunnistaminen.

Opinnäytetyön muoto: Tutkimuksellinen

Julkisuusaste: Julkinen

Ohjaaja: Jari Hyyti, Tiina Väkiparta ja Kaisa Lankoski

Tutkinto: Poliisi (AMK)

Kunniaväkivalta on ongelmana todellinen ja ajankohtainen, vaikka se koskettaakin vain pientä osaa väestöstä. Tunnistaminen on haastavaa, sillä jotkin kunniaväkivallan ilmenemismuodoista eivät täytä minkään rikoksen tunnusmerkistöä. Vaikka rikoksen tunnusmerkistö ei aina täyty, on silti kyse haitallisesta perinteestä, joka vaikuttaa vahvasti kaikkiin sen osallisiin.

Kunniaväkivallan tekijään vaikuttavat monet eri tekijät, kuten yhteisön painostus tai tekijän persoonallisuus. Opinnäytetyössä pohditaan kunniaväkivaltaa ilmiönä, kunniaväkivallan tekijään liittyviä riskitekijöitä sekä näiden riskitekijöiden tunnistamista. Jotta riskitekijöitä pystytään tunnistamaan, vaatii se ensin itse ilmiön tunnistamista. Kunniaväkivaltaa lähestytään opinnäytetyössä yksilöiden ja yhteisöjen näkökulmasta. Tavoitteena on, että lukija pystyy kasvattamaan omaa tietoisuuttaan ilmiöstä, sen ilmenemismuodoista ja erityispiirteistä sekä sen osallisista.

Opinnäytetyö on tehty kuvailevana kirjallisuuskatsauksena. Tieto on kerätty suomenkielisistä teoksista, jotka liittyvä kunniaväkivaltaan, väkivaltakulttuuriin sekä ihmisen psykologiaan.

Sivumäärä: 44

Tarkastuskuukausi ja vuosi: maaliskuu 2023

Avainsanat: Kunniaväkivalta, kunniaan liittyvä väkivalta, riskitekijät

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 OPINNÄYTETYÖPROSESSI	5
2.1 Opinnäytetyön kohderyhmä ja tavoitteet	6
2.2 Tutkimuskysymykset	6
2.3 Tutkimusmenetelmä	7
2.3.1 Kirjallisuuskatsaus	7
2.4 Lähdemateriaalin valinta ja aineiston kerääminen	7
2.5 Toteutus	8
3 KUNNIAAN LIITTYVÄ VÄKIVALTA	8
3.1 Kunniaväkivallan määritelmä	8
3.2 Yhteisöllisyys kunniaväkivallan ytimessä	9
3.3 Kunniakäsitys	11
3.4 Kunniakonflikti	12
3.5 Esiintyvyys	12
3.6 Tekijä ja uhri	16
3.7 Kunniaväkivallan teko ja ilmenemismuodot	17
3.7.1 Sosiaalinen kontrolli ja henkinen väkivalta	18
3.7.2 Taloudellinen väkivalta	20
3.7.3 Fyysinen väkivalta	20
3.7.4 Avioliittoon pakottaminen	21
3.7.5 Kunniaturha	23
3.7.6 Hengellinen väkivalta	24
4 TULOKSET	25
4.1 Väkivaltaiseen käyttäytymiseen vaikuttavat tekijät	26
4.1.1 Persoonallisuushäiriöt	26
4.1.2 Heikko itsekontrolli	27
4.1.3 Kognitiiviset kyvyt, mielenterveysongelmat ja päihderiippuvuus	27
4.1.4 Itsetunto	28
4.2 Kunniaväkivallan tekijään liittyvät riskitekijät	29

4.2.1 Väkivaltaan liittyvät asenteet ja käsitykset	29
4.2.2 Sopeutuminen uuteen yhteiskuntaan.....	30
4.2.3 Sukupuoli.....	31
4.2.4 Kulttuuri ja yhteisö yksilön ympärillä	32
4.2.5 Kasvuympäristö ja vanhemmilta opitut mallit	33
4.2.6 Sosiaaliset suhteet ja sosiaalinen paine	34
4.3 Kunniaväkivallan tekijän riskitekijöiden tunnistaminen poliisin työssä.....	36
4.3.1 Tekijöiden yksilöllinen kohtaaminen.....	36
4.3.2 Ennakkoluulottomuus ja kulttuurisensitiivisyys	37
5 POHDINTA.....	38
5.1 Yhteisön vaikutus tekijään.....	38
6 JOHTOPÄÄTÖKSET	39
6.1 Luotettavuus ja eettisyys.....	40
6.2 Tavoitteet ja niiden toteutuminen.....	41
6.3 Ajankohtaisuus ja tarpeellisuus	41
LÄHTEET	42

1 JOHDANTO

Kunniaan liittyvään väkivaltaan liittyy paljon ennakkoluuloja ja se liitetään useasti pelkästään maahanmuuttajaperheisiin. Kyse on kuitenkin globaalista ilmiöstä, joka koskettaa eri yhteisöjä. Kunniaan liittyvä väkivaltaa ei siis voida sijoittaa mihinkään tiettyyn kulttuuriin, etniseen ryhmään tai uskontoon. Kyse on enemmän jonkun tietyn yhteisön perinteiden noudattamisesta. (Aapakallio 2014, 3.)

Termi kunniaiväkivalta saattaa olla harhaanjohtava. Ihmisoikeusliiton julkaisussa ”kunniaiväkivalta ja väkivalta” mainitaan, että väkivallassa ei nähdä mitään kunniallista, ja siksi kunniaiväkivallasta puhuminen väkivallan yhteydessä onkin kyseenalaista (Hansen ym. 2016, 12). Väkivalta luo negatiivisia mielikuvia, sillä onhan kyse ihmisten koskemattomuutta loukkaavasta, väärästä teosta (Ronkainen 2017, 19). Väkivalta on väkivaltaa, ja väkivalta on aina ihmisoikeusloukkaus.

Kunniaiväkivallasta puhutaan myös yhteisöllisenä väkivaltana (Koskela 28.11.2021). Yhteisöllisyyteen liittyy se, että usein tekojen takana on useita yhteisön jäseniä, jotka osallistuvat teon suunnitteluun ja toteutukseen. Tässä tullaan siihen ongelmaan, että jos vain yksi henkilö tuomitaan teosta, se ei välttämättä poista koko uhkaa. Siksi kunniaiväkivallan ehkäiseminen voidaankin nähdä tärkeämmäksi toimenpiteeksi, kuin itse rangaistus. (Lidman 2015, 205.)

Mikä sitten vaikuttaa tekijän tai tekijöiden toimintaan? Ymmärretäänkö, että kyseessä on rikos vai nähdäänkö toimenpiteet oikeutettuina? Toimiiko tekijä omasta tahdostaan vai sosiaalisen paineen alla niin sanotusti pakotettuna? Opinnäytetyössä pohditaan näitä kunniaiväkivallan tekijään liittyviä riskitekijöitä. Pääpaino tulee olemaan tekijään liittyvien riskitekijöiden käsittelyssä, mutta opinnäytetyössä avataan myös muiden yksilöiden asemaa ilmiön takana. Ilmiötä tarkastellaan yksilöiden ja yhteisön näkökulmasta niin, että lukija pystyisi ymmärtämään, mistä ilmiössä on oikeastaan kyse. Opinnäytetyössä ei haeta ymmärrystä siihen, että miksi kunniaiväkivaltaa esiintyy vielä 2020-luvulla, eikä myöskään ilmiön hyväksyntää. Opinnäytetyössä käytetään ilmiöstä nimeä ”kunniaan liittyvä väkivalta” ja ”kunniaiväkivalta”, mutta lähteissä ilmiöstä on puhuttu myös muun muassa ”häpeäväkivaltana”.

”Ihmisten kunnioittaminen ei välttämättä sisällä sitä, että on kunnioitettava näiden ihmisten kulttuuria, jos kulttuuri ei kunnioita ihmistä” (Bhikhu Parekh, viitattu teoksessa Ala-Lipasti ja Bouters 2009, 27).

2 OPINNÄYTETYÖPROSESSI

Opinnäytetyön tarkoituksena on, että eri tehtävissä toimivat poliisit oppisivat huomioimaan työtehtävissään kunniaiväkivallan tekijän riskitekijöitä. Tavoitteena on edistää poliisin tietämystä kunniaiväkivallan riskitekijöissä niin, että tapauksiin pystyttäisiin mahdollisesti ennalta puuttumaan.

2.1 Opinnäytetyön kohderyhmä ja tavoitteet

Opinnäytetyön kohderyhmänä voidaan pitää kunniaväkivallan parissa työskenteleviä tahoja ja ylipäänsä aiheesta kiinnostuneita. Tavoitteena on lisätä tietoa kunniaväkivallan mahdollisista riskitekijöistä ja ilmiöstä ylipäänsä. Ihmiset ja kulttuurit ovat kuitenkin erilaisia, joten absoluuttista totuutta en pysty antamaan yksilön riskitekijöistä. Tarkoituksena on pohtia mahdollisia juurisyitä ja sitä, miten jotkut riskitekijät näyttäytyvät yksilön käytöksessä. Tarkoituksena ei ole tehdä lukijoista kunniaväkivallan tai tekijän riskitekijöiden tunnistamisen ammattilaisia, vaan antaa suuntaa siihen, mihin asioihin tulisi kiinnittää yksilössä huomiota, kun epäillään kunniaan liittyvää väkivaltaan.

Kunniaväkivallasta on tehty useita erilaisia opinnäytetöitä. Tarkastelin ennen opinnäytetyön aloittamista Poliisiammattikorkeakoulussa tehtyjä opinnäytetöitä aiheesta ja mietin samalla aiheen rajusta. Ilmiötä itsessään ja sen tunnistamista poliisin työssä on käsitelty aikaisemmissa opinnäytetöissä laajasti. Halusin itse keskittyä nimenomaan ihmisiin kunniaväkivallan takana. Pääpaino tulee olemaan tekijöissä, mutta sivuan kunniaväkivallan määrittelyssä myös muiden osallisten asemaa. Sivuan vain niukasti lainsäädäntöä ja maantieteellistä esiintyvyyttä opinnäytetyössäni, sillä niistä on tehty hyviä koosteita aikaisemmissa opinnäytetöissä.

Kunniaväkivaltaan liittyvä opinnäytetyö valikoitu aiheeksi sen ajankohtaisuuden ja moninaisuuden takia. Itseäni on aina kiinnostanut ihmiset tekojen takana ja nimenomaan se, mitkä tekijät vaikuttavat ihmisen rikoskäyttäytymiseen. Aihe osoittautui työn edetessä haastavaksi, mutta myös hyvin palkitsevaksi ja antoi paljon aihetta laajaan pohdintaan.

2.2 Tutkimuskysymykset

Tavoitteenani on vastata opinnäytetyössä seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

1. Mitkä ovat kunniaväkivallan tekijään liittyviä riskitekijöitä?
2. Pystytäänkö näitä tekijän riskitekijöitä tunnistamaan poliisin työssä?

Lähestyn tutkimuskysymyksiä ensin käsittelemällä ilmiötä ja siihen liittyvää käsitteistöä. Yritän jo ilmiön käsittelyssä tuoda esiin ihmisiä ilmiön takana ja luoda ymmärrystä siihen, mistä ilmiössä oikeastaan on kyse ja miten se näyttäytyy eri osallisten elämässä. Ilmiön määrittelyn jälkeen pohdin yksilön mahdollisia riskitekijöitä ja niiden tunnistamista poliisin työssä. Jotta näitä riskitekijöitä pystyttäisiin tunnistamaan, vaatii se ensin itse ilmiön ymmärtämistä.

Käsittelen opinnäytetyössä siis kahta suurempaa asiakokonaisuutta. Ensimmäinen kokonaisuus on kunniaväkivallan määrittely ja toinen kokonaisuus on siihen liittyvien riskitekijöiden pohdinta ja niiden tunnistaminen. Nämä aihealueet kulkevat käsikädessä koko opinnäytetyön ajan niin, että lukija pystyy pohtimaan mahdollisia riskitekijöitä jo ilmiön määrittelyn aikana.

2.3 Tutkimusmenetelmä

Aiheen valinnan jälkeen päädyn tutkimukselliseen opinnäytetyöhön, koska tarkoituksena oli luoda työelämää palveleva kokonaisuus.

2.3.1 Kirjallisuuskatsaus

Opinnäytetyöni tutkimusmenetelmäksi valikoitui kirjallisuuskatsaus. Kirjallisuuskatsauksen tavoitteena on kehittää olemassa olevaa teoriaa sekä rakentaa myös uutta teoriaa. Kirjallisuuskatsauksen avulla voidaan arvioida teoriaa ja rakentaa kokonaiskuva tietystä asiakokonaisuudesta. Katsauksella pyritään tunnistamaan ongelmia ja se tarjoaa mahdollisuuden kuvata tietyn teorian kehitystä historiallisesti. (Salminen 2011, 9.)

Kuvaileva kirjallisuuskatsaus on yksi yleisimmin käytetystä kirjallisuuskatsauksen tyypeistä ja se valikoitui myös itselle tutkimusmenetelmäksi, sillä se antaa mahdollisuuden lähdemateriaalin laajaan käyttöön. (Salminen 2011, 12.)

Kuvaileva kirjallisuuskatsaus voidaan jakaa kahteen, narratiiviseen ja integroivaan katsaukseen. Narratiivinen kirjallisuuskatsaus valikoitui työn tutkimusmenetelmäksi, sillä sen avulla käsiteltävästä aiheesta pystytään antamaan laaja kuva. Narratiivisen kirjallisuuskatsauksen kautta hankittu tutkimusaineiston ei tarvitse käydä läpi erityisen systemaattista seula ja olenkin virallisen kirjallisuuden lisäksi käyttänyt lähteenä muun muassa lehtiartikkeleita, podcasteja sekä dokumentti pohjaisia tv-sarjoja ja kirjoja. (Salminen 2011, 13.)

Narratiivinen katsaus voidaan jakaa kolmeen toteuttamistapaan: toimitukselliseen, kommentoivaan ja yleiskatsaukseen. Yleiskatsaus tuki parhaiten opinnäytetyön tavoitteita, mutta toisaalta tarkoituksena oli myös aiheuttaa keskustelua kommentoimalla. (Salminen 2011, 13.)

Pyrin narratiivisella kirjallisuuskatsauksella ajantasaistamaan tutkimustietoa, mutta en tarjoa varsinaista analyttistä tulosta. Tavoittelen silti ytimekästä ja johdonmukaista yhteenvetoa.

2.4 Lähdemateriaalin valinta ja aineiston kerääminen

Kirjallisuuskatsauksen pääaineistoksi valikoitui luotettavia teoksia, jotka liittyvät väkivaltakulttuuriin, kunniaväkivaltaan ja ihmisen psykologiaan. Pääasiassa aineisto koostui väkivaltakulttuurin kirjallisuudesta, ihmisoikeusliiton julkaisuista sekä kokemukertomuksista. Mukana on myös muita tärkeitä teoksia, jotka auttoivat ilmiön ymmärtämisessä. Tutustuin opinnäytetyötä tehdessä myös englanninkieliseen aineistoon, mutta materiaali on kerätty opinnäytetyöhön ainoastaan suomalaisista lähteistä.

Hain lähdeaineistoa poliisiammattikorkeakoulun Etsivä -tietokannasta hakusanoilla ”kunniaväkivalta”, ”kunniaan liittyvä väkivalta”, ”kriminologia”, ”sukupuolittunut väkivalta” sekä ”honour related

violence”. Hain lähdemateriaalia myös kotipaikkakuntani kaupungin kirjastosta samoilla hakusanoilla. Käytin myös äänikirjasovellusta lähdeaineisto hankinnassa.

Keskeisin lähde opinnäytetyössäni oli Satu Lidmanin teos ”Väkivaltakulttuurin perintö”, ihmisoikeusliiton julkaisu ”Kunniakäsitykset ja väkivalta – selvitys kunniaan liittyvästä väkivallasta ja siihen puuttumisesta Suomessa” sekä Lauri Nummenmaan teos ”Pahuus: ihmisluonnon pimeä puoli”. Myös Didar Kunniaksi-Hanke ”Kunnian ja häpeän ristipaineessa” toimi mainiona lähteenä kunnia-väkivallan määrittelyssä. Myös muut lähteet rikastuttivat opinnäytetyön sisältöä.

2.5 Toteutus

Tutustuin pääaineistoon ja aloin hahmottelemaan opinnäytetyön rakennetta. Yhdistelin asiakokonaisuuksia toisiinsa samalla kuin tutustuin vielä muuhun lähdemateriaaliin. Tutkimuskysymykset olivat koko ajan mielessä ja yritin luoda kokonaisuutta, joka vastaisi opinnäytetyön tavoitteita.

Pyrin ensin käsittelemään kunniaväkivaltaan liittyvää käsitteistöä ja luomaan ymmärrystä siihen, mistä ilmiössä oikeastaan on kyse. Tavoitteenani oli käsitellä ilmiötä laajasti kunniakäsityksistä kunniaväkivallan ilmenemismuotoihin ja tuoda esiin eri yhteisöjen käsityksiä kunniasta. Vältin ilmiön leimaamista mihinkään tiettyyn kulttuuriin, vaikka tiettyjä ilmenemismuotoja esiintyy tietyissä kulttuureissa enemmän kuin toisissa. Jo määrittelyssä yritin tuoda esiin ihmisiä ilmiön takana ja sitä, miten ilmiö vaikuttaa ihmisten elämään sellaisissa yhteisöissä, jossa kunnia-ajatuksilla on vahva rooli.

Käytin kunniaväkivallan määrittelyssä sitaatteja tosielämän tapahtumista tavoitteenani auttaa lukijaa ilmiön ymmärtämisessä. Sitaattien on tarkoitus myös herättää lukijaa siihen, miten esimerkiksi hengellinen väkivalta näyttäytyi uhrin silmissä.

Kunniaväkivallan määrittelyn jälkeen käyn läpi tulokset, jossa pohdin mahdollisia kunniaväkivallan tekijään liittyviä riskitekijöitä ja niiden tunnistamista. Käsitelin väkivaltarikollisuutta myös yleisellä tasolla. Tavoitteena oli saada mahdollisimman selkeä kokonaisuuden yhdistelemällä eri lähteistä saatua tietoa.

3 KUNNIAAN LIITTYVÄ VÄKIVALTA

3.1 Kunniaväkivallan määritelmä

Kunniaväkivallalla tarkoitetaan väkivaltaa, jota perustellaan ja oikeutetaan yhteisöllisen kunnian säilyttämisellä ja palauttamisella (Hansen ym. 2016, 18). Yhteisö määrää sen, mikä on oikein ja mikä on väärin, eli mikä on kunniallista käytöstä ja mikä taas ei. Kunniaväkivallassa on kyse yhteisöllisesti jaetusta kunniasta, ei yksilön henkilökohtaisesta kunnia-ajattelusta. (Ala-Lipasti ja Bauters 2009, 17.) Tällaisessa yhteisössä yksilön omille ajatuksille ei anneta tilaa, vaan yhteisö määrittää

sen, miten sen jäsenten tulee toimia. Tilanteet, joissa yksilön omat valinnat poikkeavat yhteisön säännöistä, voivat altistaa hänet häpeälle ja ristiriidoille, jotka voivat johtaa yhteisölliseen väkivaltaan, eli kunniaväkivaltaan. Kaikissa tilanteissa on läsnä kolme osapuolta: tekijä, uhri ja tarkkaileva yhteisö. (Karimi ym. 2022, 7–8.)

Kunniaan liittyvällä väkivallalla ei ole olemassa yksiselitteistä määritelmää, mutta ilmiötä usein lähestytään juuri väkivallan yhteisöllisen luonteen kautta. Tyypillistä siis on, että kunniaväkivaltaa suunnittelee ja toteuttaa useampi henkilö. (Ala-Lipasti ja Bauters 2009, 26.) Yhteisö on laaja, rajat ylittävä käsite, joten tekojen suunnitteluun voidaan osallistua jopa ulkomailta käsin. Kunniaväkivalta on tyypillisesti toistuvaa ja jatkuvaa väkivaltaa, joka usein koetaan yhteisön mielestä oikeutetuksi (Hong 2019, 100). Esimerkiksi Suomessa lapsen lyöminen on pahoinpitelyä, mutta se voidaan jossain muussa kulttuurissa mieltää oikeutetuksi, lapsen ruumiilliseksi kuritukseksi.

Kunniaan liittyvä väkivalta voi ilmetä fyysisenä, henkisenä, taloudellisena ja jopa hengellisenä väkivaltana. Myös pakkoavioliitto ja äärimmäisin teko, kunniamurha, nähdään kunniaan liittyvän väkivallan muotoina. Kunniaväkivalta nimikettä ei ole erikseen kirjattu Suomen rikoslakiin, mutta sen ilmenemismuodot voivat täyttää jonkin rikoksen tunnusmerkistön, kuten esimerkiksi pahoinpitelyn, laittoman uhkauksen, kunnialoukkauksen ja vainoamisen. Kunniaväkivalta ilmiönä on hyvin haastava ja moninainen, sillä osa sen ilmenemismuodoista ei täytä minkään rikoksen tunnusmerkistöä.

Kunniaan liittyvää väkivaltaa ei voida sitoa mihinkään tiettyyn kulttuuriin ja eri yhteisöjen sisälläkin on isoa yksilöllisiä eroja kunniaväkivallan ilmenemisessä. Tiettyyn yhteisöön kuulumisesta ei voida siis vetää johtopäätöksiä siitä, millaisia kunniakäsitteitä yksittäisellä ihmisellä tai perheellä on.

3.2 Yhteisöllisyys kunniaväkivallan ytimessä

Yhteisöllisyys lisää hyvinvointia ja yhteenkuuluvuuden tunnetta, mikä nähdään ensisijaisesti varmasti positiivisena asiana (THL Blogi 2021). Yhteisöissä toisista huolehtiminen on erityisen tärkeässä roolissa. Huolehtimisen, rajoittamisen tai kontrolloimisen raja saattaa kuitenkin olla hyvin häilyvä. (Rautiokoski ja Janhunen-Ruusuvuori 2016, 11). Yhteisö voidaan nähdä epäterveenä silloin, kun se elää kontrollista ja kontrollissa. Mitä enemmän ja useampia elämän osa-alueita yhteisö valvoo, sitä vaarallisempi ja epäterveempi se on sen jäsenille. Erilaiset säännöt, kiellot ja velvollisuuksien määrittelyt ovat tyypillisiä epäterveelle yhteisölle. Kunniaa korostavissa yhteisöissä yhteisö on tiivis ja yhteisön jäseniä kiinnostaa muiden jäsenten asiat, sillä ne koetaan yhteisiksi. (Ruoho 2022, 116.)

Yhteisö voi ohjata ”oikeaan toimintaan”, mutta ei toisaalta anna tilaa yksilön omille ajatuksille oikeasta ja väärästä. On hyvin yksilöllistä, miten yksilöt kokevat yhteisön arvot ja normit ja joidenkin yksilöiden on helpompi noudattaa yhteisön sääntöjä, kun toisten. Kaikki eivät siis ole automaattisesti

yhteisön uhreja. Yhteisöllinen kulttuuri liitetään usein maahanmuuttajiin, mutta kaikki maahanmuuttajat eivät kuitenkaan ole kotoisin yhteisöllisestä kulttuurista. Kunniaväkivaltaa ei myöskään esiinny kaikissa yhteisöllisissä kulttuureissa.

Yhteisö voi muodostua etnisyyden, uskonnollisen vakaumuksen, harrastuksen, työn tai jonkin muun yhdistävän tekijän perusteella. Käsite ”kunnia-kulttuuri” antaa harhaanjohtavan käsityksen siitä, missä kunniaväkivaltaa oikeastaan esiintyy ja että se ei kuuluisi länsimaiseen kulttuuriin. ”Kunnia-kulttuuri” ei siis välttämättä ole sopiva käsite selittämään kunniaan liittyvää väkivaltaa sen leimaavuuden takia. (Aapakallio 2022, 172.)

Yhteisön jäsenet pyrkivät lähtökohtaisesti noudattamaan yhteisön sääntöjä yhteisöstä poissulkemisen pelossa, vaikka he pitäisivätkin sääntöjä epäoikeudenmukaisina. Tämä asetelma sopii loppujen lopuksi aika moneen yhteisöön, urheiluseuroista työpaikoille. (Aapakallio 2022, 172.)

Yhteisöllisyys erottaa kunniaväkivallan lähisuhdeväkivallasta. Suomessa lähisuhdeväkivallan tekijää ei taputella teon takia päähän, kun taas kunniaväkivallan tekijä voi saada arvostusta osakseen yhteisön sisällä. Lähisuhdeväkivallasta vaietaan, mutta kun kyseessä on kunnia, saatetaan teko kaikkien yhteisön jäsenien tietoisuuteen. (Ihmisoikeusliitto a.) Molemmat väkivallamuodot kuitenkin liittyvät hallintaan ja kyse on kokonaisvaltaisesta kontrollista, joka kohdistuu muun muassa ihmisen liikkumiseen, ystävien tapaamiseen, kotitöiden tekemiseen ja rahankäyttöön (Kelly 1987 ja Hanmer 1996, viitattu artikkelissa Kainulainen ja Niemi 2017, 138).

Lähisuhdeväkivallassa teon motiivina voi olla toisen osapuolen kunniankäytös, mutta yleensä onkin kyse yksilön, eli tekijän henkilökohtaisesta kunnia-ajattelusta, eli tietynlaisesta kostosta (Talvitie 2022, 164.) Väkivalta ei saa julkista hyväksyntää yhteiskunnassa, mutta kunniaväkivallan taustalla on jonkinlainen yhteisön hyväksyntä. Kunniaväkivallassa tekijä yrittää säilyttää asemansa ensisijaisesti yhteisön silmissä, kun taas lähisuhdeväkivallan tekijä yrittää vaikuttaa perheen sisäisiin valtasuhteisiin. (Lidman 2015, 200–201.) Merkittävin ero kunniaväkivallan ja lähisuhdeväkivallan on siis se, että lähisuhdeväkivallasta puuttuu yhteisön aiheuttama sosiaalinen paine ratkaista asia väkivallalla (Karimi ym. 2022, 7).

Lähisuhdeväkivallan motiivina voivat olla monenlaiset asiat, mutta kunniaan liittyvä väkivalta liittyy ensisijaisesti sukupuolimoraaliin. Kunniaan liittyvä väkivalta voidaan nähdä lähisuhdeväkivallan niin sanottuna rinnakkaismuotona. Kunniaväkivalta on lähisuhdeväkivallasta poiketen kytköksissä siis sellaisiin kulttuurisiin normeihin ja tapoihin, jotka ovat pääosin kadonneet länsimaisen kantaväestön keskuudesta. Tällaisia normeja ja tapoja ovat muun muassa tiivis yhteisöllisyys ja sukupuoliroolien voimakas eriytyneisyys. (Lidman 2015, 195–194.) Kaikki yhteisössä tapahtuva väkivalta ei välttämättä kuitenkaan täytä kunniaväkivallan määritelmään, vaan kyse voi olla ”tavallisesta” lähisuhdeväkivallasta (Hong 2019, 23).

Kunniaväkivallassa ja lähisuhdeväkivallassa on paljon yhtäläisyyksiä. Kun väkivaltaan puututaan, uhkatasa pyritään ensisijaisesti laskemaan. Lähisuhdeväkivallassa se voi tarkoittaa uhrin ja tekijän erottamista toisistaan, mutta kunniaväkivallassa kyse ei ole niin yksinkertaisesta toimenpiteestä, sillä teon takana saattaa olla useampi henkilö. (Koskela 28.11.2021.) Kunniaväkivalta ei ”satu” enemmän kuin lähisuhdeväkivalta, vaikka siitä puhutaankin erillisenä väkivallanmuotona (Alahyari 28.11.2021).

3.3 Kunniakäsitys

Kunnia on häpeän kääntöpuoli. Kunniaväkivallan juuret ovat kunnia – häpeä käsityksissä. Tämä tunnetaan myös länsimaisessa kulttuurissa, jossa jokainen tuntee käsitteen kunnia ja sen kääntöpuolen häpeän. (Rautiokoski ja Janhunen-Ruusuvuori 2016, 11). Erilaiset kunniaan ja häpeään liittyvät tunteet ovat kuitenkin yksilöllisiä ja ne määrittyvät yksilön maailmankuvan mukaan.

Jokaisella ihmisellä on erilaiset kunniakäsitykset ja ne ilmenevät ihmisten arjessa eri muodoissa. Kunniallinen elämä rakentuu monesta eri tekijästä, eivätkä kaikki kunniakäsitykset koske ainoastaan siveyttä tai seksuaalisuutta, vaan ne määrittelevät elämää muutoinkin. Kukaan ei varmasti tavoittele kunnian menetystä ja se mikä kunnian menetyksen aiheuttaa, on eri yhteisöissä erilaista. (Rautiokoski ja Janhunen-Ruusuvuori 2016, 11–12.) Kunnia voi merkitä eri asioita eri ihmisille ja siksi kunniaa käsitteenä tulisikin lähestyä nimenomaan sen merkityksen ja arvojen kautta (Aapakallio 2014, 2).

Kunniaväkivallassa on kyse ehkä enemmän perinteiden noudattamisesta kuin itse kunniaista. Tämä haitallinen perintö siirtyy sukupolvelta toiselle niin kauan, kun perinteitä noudatetaan. (Aapakallio 2016, 3.) Tyypillisesti kunnia-ajattelun omaavissa yhteisöissä yhden ihmisen kärsimys nähdään parempana vaihtoehtona kuin koko perheen tai yhteisön kärsimys (Lidman 2015, 183).

”Tapoin hänet, koska hän ei ollut enää neitsyt. [...] On parempi, että yksi ihminen kuolee kuin että koko perhe joutuu häpeään. Se on kuin laatikollinen omenoita. Jos sinulla on yksi mätä omena, niin pidätkö sen vai hankkiudutko siitä eroon?” (Lidman 2015, 232.)

Yhteisön arvoja kunnioittava kulttuuri nähdään usein kielteisessä valossa. Vaarana on, että samankaltaiset yhteisöt leimataan samojen arvojen kannattajiksi. Kaikille käsite kunnia ei tarkoita samaa ja sen merkitys muuttuu eri kielissä ja kulttuureissa. Joissain kulttuureissa sana kunnia merkitsee naisen sukupuolimoraalia ja koskemattomuutta, kun taas jossain toisessa kulttuurissa se merkitsee enemmän yksilön mainetta. (Aapakallio 2014, 2.) Suomen kielessä sana kunnia on kutistunut vähämerkitykselliseksi, ja sitä ei käytetä kovinkaan monessa asiayhteydessä. Joissain maissa kunnia käsityksellä on merkittävämpi rooli, ja se on vaikuttanut muun muassa identiteetin rakentumisessa. (Lidman 2015, 197–198.)

Kunnian määritelmä. Kun puhutaan kunniaa liittyvän väkivallan yhteydessä, kyse ei ole pinnallisesta ”mitä muut minusta ajattelee” käsityksestä, vaan kunnia käsitys on monimerkityksellinen ja syvälinen asia, jolla on myös paljon myönteisiä ulottuvuuksia (Ala-Lipasti ja Bauters 2009, 23). Kunniaan liittyvässä väkivallassa kunnia on abstrakti arvo, jonka avulla määritellään henkilön, perheen tai yhteisön luotettavuutta ja arvoa (Aapakallio 2022, 170). Kunniallisuuden rinnakkainen käsite on puhtaus, joka taas on rinnakkaiskäsite kunniaattomuudelle ja likaisuudelle (Viljanen 2012 ja Hildén ym. 2011, viitattu artikkelissa Törmä 2017, 289). Lähtökohtaisesti varmasti jokaiseen ihmisyhteisöön kuuluu käsityksiä kunniallisuudesta ja hyvästä elämästä. Kunniallisuuden vaaliminen ei aina sisällä vallankäyttöä ja esimerkiksi luotettavuutta voidaan pitää kunniallisuuden mittarina. (THL Blogi 2021.)

Kulttuuriset käsitykset kunniaa, yhteisöjen ja sukupolvien väliset suhteet, sukupuoli ja tietty sukupuolittuneisuuteen liittyvä valta kietoutuvat monimutkaisesti kunniaan liittyvään väkivaltaan. Muita taustatekijöitä voivat olla esimerkiksi ikä, koulutus, uskonto, yhteiskunnallinen asema ja muutokset perhesuhteissa. (Hansen ym. 2016, 17.) Yksinkertaistettuna kunnia käsitykset tarkoittavat siis yhteisön sisällä esiintyviä sosiaalisia käyttäytymissääntöjä, eli mikä on oikeaa ja väärää käytöstä yhteisön näkökulmasta.

3.4 Kunniakonflikti

Kunniakonflikti on osapuolten välinen ratkaisematon ongelmatilanne, joka voi pitkittyneenä johtaa väkivallan käyttöön tilanteen ratkaisemiseksi. Kunniakonflikti syntyy, kun kahdella henkilöllä, yleensä perheenjäsenillä, on eriävä käsitys kunnian merkityksellisyydestä ja sen säilyttämisestä. (Aapakallio 2014, 7.) Toinen siis toimii toisen mielestä yhteisön kunnia-ajattelun vastaisesti. Jo pelkkä huhu yksilön häpeällisestä toiminnasta voi riittää kunniakonfliktin syntyyn. Huhu nähdään siis yhtä häpeällisenä kuin itse teko. Myös todellisuuden värittäminen on tyyppillistä. (Talvitie 2022, 132.) Kunniakonflikti saattaa syntyä myös tilanteissa, jossa toinen osapuoli yrittää sopeutua yhteiskuntaan mutta ylittää toisen osapuolen käsityksen siitä, mikä on sovelias (Rikoksen anatomia 28.10.2021).

Kunniakonflikti voi tapahtua pelkästään myös yksilön pään sisällä. Yksilö voi joutua törmäyskurssiin omien ajatusten ja yhteisön ajatusten kanssa (Aapakallio 1.11.2021). Tällaisissa tilanteissa yksilöllä olisi hyvä olla tieto auttavista tahoista niin, että asiaan pystyttäisiin mahdollisesti puuttumaan ennalta.

3.5 Esiintyvyys

Kunniaan liittyvää väkivaltaa esiintyy eri yhteisöissä ympäri maailmaa. Kunnia väkivaltaa esiintyy esimerkiksi maahanmuuttajien keskuudessa. Lähtömaassa lainsäädäntö, yhteiskunnan hallitsevat

rakenteet ja viranomaisten toimintakulttuuri saattavat tukea kunniaan liittyvää kontrollia ja väkivallan harjoittamista (Karimi ym. 2022, 8). Väkivallalla ei siis pelkästään ole yhteisön hyväksyntää, vaan se voidaan hyväksyä yhteiskunnassa laajemminkin.

Myös kantasuomalaisissa yhteisöissä esiintyy kunniaväkivaltaa. Romaniyhteisöjen verikostot ja tiettyjen uskonnollisten yhteisöjen jäsenten kontrollointi ja eristäminen ovat tyypillisiä kunniaväkivallan ilmenemismuotoja (Ala-Lipasti ja Bauters 2009, 17). On olemassa myös pienempiä yhteisöjä, joissa on havaittavissa kunniaväkivallan piirteitä. Tällaisia yhteisöjä voivat olla esimerkiksi erilaiset jengit, joilla on omat normihierarkiansa. (Koskela 28.11.2021.) Vaikka kunniaan liittyvä väkivaltaa esiintyy varmasti eniten maahanmuuttajaperheissä, pitää muistaa, että kaikki maahanmuuttajataustaisten väkivalta ei liity kunniaan eikä kaikki tietyistä kulttuureista tulevat ole väkivaltaisia. Kulttuurin takana on kuitenkin aina yksilö ja jokainen yksilö käyttäytyy ja toimii eri tavalla. (Lidman 2015, 196.)

Kunniaväkivaltaa esiintyy paljon yhteisöissä, jossa perhe nähdään yhteisön perustana. Tällaiseen perheeseen kuuluu sukua ja paljon muita jäseniä. Länsimaisen perhekäsityksen mukaan perhe käsitetään yleensä ydinperheeksi, johon kuuluu vanhemmat ja lapset. Käsite perheestä on paljon laajempi yhteisöissä, joissa kunniaväkivaltaa esiintyy. (Ala-Lipasti ja Bauters 2009, 26.) Nykyajan Suomessa kasvetaan yksilökulttuuriin, joka käsittää sen, että yksilö on vapaa tekemään omia valintoja elämässään (Lidman 2015, 187). Tällaisessa kulttuurissa elävän voi olla vaikea ymmärtää yksilön asemaa yhteisössä, sillä se määräytyy perheen ja suvun yhteisten kunniakoodien mukaan (Ala-Lipasti ja Bauters 2009, 26).

Kunniaväkivaltaa ei voida pitää millekään maalle ominaisena, vaan se on tiettyjen sukujen ja yhteisöjen tapa hoitaa asioita. Kaikkialla on tai on ollut kunniaväkivaltaa, juurisyyt eri maissa ovat vain eronneet toisistaan. Esimerkiksi kolme saman maan sukua voivat erota jyrkästi asenteissaan, jotka liittyvät kunniaväkivaltaan. (Rikoksen anatomia 28.10.2021.) Kunniakäsitys saattaa olla sama, mutta tapa puolustaa sitä saattaa olla hyvinkin erilainen (Talvitie 2022, 164).

Kaikissa kulttuureissa on paljon kirjoittamattomia sääntöjä, miten tulisi toimia, eli mikä on kunniallista käytöstä. On sääntöjä, miten tietyssä asemassa olevan henkilön tulisi käyttäytyä. Pääministeri Sanna Marinin esiintyminen Trendi -lehdessä herätti aikoinaan paljon keskustelua. Kaikki palaute ei ollut positiivista ja mietittiin, oliko kyseinen esiintyminen pääministerille soveliasta. Tapauksessa on paljon kunniaväkivallan piirteitä mikä taas laajentaa kunniaväkivallan moninaisuutta entisestään. (Yle 2020.)

Uskonnon merkitys. Usein kunniaväkivalta liitetään johonkin uskontoon, mutta se ei kuitenkaan ole uskontosidonnaista. Kunniaväkivallassa on kyse enemmän kulttuurisista käytännteistä ja rakenteista, kuten tavoista ja uskomuksista, jotka tukevat naisiin kohdistuvaa väkivaltaa. (Lidman 2015, 197.) Kunnia-ajattelu on peräisin oikeastaan ajalta ennen uskontoja (Ala-Lipasti ja Bauters 2009, 19). Uskonnoilla on oma syntyhistoriansa, kuten ihmisilläkin. Uskonta ja ihmiset ovat syntyneet ja

kehittyneet tietynä aikana, tietyssä kulttuurissa ja tietyissä olosuhteissa. Kyse on siis enemmän historiallisesta kehityskulusta. Uskonto nähdään enemmän väkivallan välineenä tai välikappaleena kuin kunniaväkivallan syynä. (Karimi ym. 2022, 8.)

On tyypillistä, että Koraanilla ja Raamatulla perustellaan naisen alistaminen oikeutetuksi ja yhteisön jäsenet vetoavat vuosisatoja vanhoihin teksteihin, vaikka ne eivät ole enää sovellettavissa nykypäivänä (Ala-Lipasti ja Bauters 2009, 20). Uskonnollinen sharia-laki saattaa erottaa perheen sisäisen ja muun väkivallan. Tappaminen on rikos, mutta lapsen huoltajia ei esimerkiksi tuomita samalla periaatteella. (Talvitie 2022, 38.)

Historiallinen kehitys. Kunniaväkivalta on osa meidän kaikkien menneisyyttä. Yleensä oletetaan, että kunniaväkivalta ei kuulu suomalaiseen tai länsimaiseen kulttuuriin, mutta se ei pidä paikkaansa. (Rikoksen anatomia 28.10.2021.) Länsimaisen yhteiskunnan historia on pitkä ja sen väkivaltakulttuurissa ja asennehistoriassa on ollut yhtymäkohtia kunniaan liittyvään väkivaltaan, vaikka ei tosin ehkä sillä nimellä (Lidman 2015, 199). Kunnian nimissä on tehty monenlaista. Euroopassa on ollut käytössä esimerkiksi monenlaisia häpeärangaistuksia, kuten jalkapuut. (Rikoksen anatomia 28.10.2021.)

Koska kunniaväkivaltaa ei mielletä kuuluvan länsimaiseen kulttuuriin, aiheuttaa se hyljeksintää niitä yhteisöjä kohtaan, jotka sitä harjoittavat. Näemme, että heissä on jotain vikaa, mikä sinällään on ymmärrettävää ja inhimillistä kun vertaamme omaa elämäämme heidän elämäänsä. Länsimaalaisessa kulttuurissa maine on ottanut enemmän kunniakäsitteen paikan (Rikoksen anatomia 28.10.2021.) Jos ilmiöstä puhuttaisiin eri nimellä kuin kunniaväkivaltana, se voitaisiin mieltää laajempänä käsitteenä.

Sukupuoliroolit patriarkalisessa yhteisössä. Kunniaväkivaltaa esiintyy tyypillisesti kulttuureissa, joiden arvomaailma on patriarkaalinen, hierarkkinen ja yhteisöllisyyteen nojautuva (Sisäministeriö 2011, 4). Kunniaväkivalta ymmärretään usein kulttuurisena ilmiönä, mutta siihen vaikuttaa vahvasti yhteisöjen näkemys sukupuolista ja niiden epätasa-arvoisuudesta (Hong 2019, 99). Länsimaalaisessa kulttuurissa miehet ja naiset nähdään yksilöinä, ja jokainen edustaa itseään henkilökohtaisella tavallaan. Patriarkalisessa yhteisössä miesten ja naisten nähdään edustavan nimenomaan heidän sukupuoltaan ja elämänvaihettaan. Tällaisissa yhteisöissä sukupuoli määrittää ihmistä ja sitä, mitä tämän odotetaan käyttäytyvän tai ylipäänsä elämässään tekevän. (Lidman 2015, 209.)

Kunnia-ajatus on sidoksissa yhteisön patriarkaaliseen luonteeseen. Tällaisessa yhteisössä sukupuoli määrittää paikan yhteisön hierarkiassa. Nainen on miehen alapuolella, mutta asemaan vaikuttavat myös ikä ja elämäkokemus. (Hong 2019, 21.) Romaniyhteisöissä ikä on yhteisön sisäisessä hierarkiassa tärkein määrittävä tekijä, jopa sukupuolta tärkeämpi (Törmä 2017, 288). Yhteisössä eri

sukupuolen edustajilla on erilaiset oikeudet ja velvollisuudet. Perinteisissä miesvaltaisissa kulttuureissa sukupuolimoraali heijastaa ensisijaisesti miehen käsitystä siitä, mikä on oikein ja väärin. Mies on siis normi ja siten etuoikeutettu. (Karimi ym. 2022, 7.)

Kunniaväkivaltaa ilmenee yleisimmin yhteisöissä, jossa miehen asemaa korostetaan ja mies nähdään perheen päänä ja johtajana. Kunniaa kannattelevat yhteisön miehet ja yhteisön naiset nähdään sen niin sanottuna välillisenä kappaleena, eli alisteisessa asemassa. Naisten tehtäviin ei kuulu kunnian puolustaminen vaan sen ylläpitäminen pysymällä ”kunnollisen” naisen roolissa. (Lidman 2015, 212.) Siihen kuuluu muun muassa mieheen kohdistuva lojaalisuus, seksuaalinen uskollisuus, sekä kodin ja lasten hoitaminen (Lidman 2015, 193). Yhteisön miespuoliset jäsenet yleensä kokevat, että heillä on oikeus ja velvollisuus valvoa yhteisön naispuolisten jäsenten siveellistä käytöstä ja ylipäänsä sitä, kenen kanssa naispuoliset jäsenet viettävät aikaa (Aapakallio 2014, 2). Väkivalta tai sen uhka nähdään välineenä, jonka avulla pyritään hallitsemaan naista ja saavuttamaan tietty päämäärä, kuten tottelevaisuus (Lidman 2015, 193).

Sukupuolittunut väkivalta. Jokaisella kulttuurilla on oma sukupuolirakenteensa (Lidman 2015, 208). Sukupuolittuneella väkivallalla tarkoitetaan sellaista väkivaltaa, jossa kunnian nähdään määrittyvän sen jäsenten erityisesti tyttöjen ja naisten ”siveellisen” käytöksen ja tiukan seksuaalimoraalin kautta (Ihmisoikeusliitto a). Käytännössä siveellisyys tarkoittaa ensin netsyyttä ja sitten uskollisuutta avioliitossa ja äitiyttä (Lidman 2015, 182). Tällaisessa kulttuurissa elävä nainen nähdään ”hyvänä tyttönä”, jos hän on säilyttänyt koskemattomuutensa avioliittoon.

Monissa kulttuureissa miesten seksuaalimoraaliin liittyy paljon enemmän väljyyttä ja myönnytyksiä, kuin naisten. Myös miesten seksuaalista käyttäytymistä seurataan, mutta naisten ”kunniaa” vahditaan tarkemmin. (Lidman 2015, 209.) Miesten seksuaalisella käyttäytymisellä tarkoitetaan enemmän seksuaalista kykenemättömyyttä, joka osoittaa epämiehekkyyttä. Kykenemättömyys pätee molempiin sukupuoliin, mutta nähdään soveltuvan paremmin miehille. (Lidman 2015, 235.) Käytännössä siveysvaatimus koskee kaikkia, mutta sukupuolittuneesti (Rikoksen anatomia 28.10.2021).

”Meille teroitettiin jatkuvasti siveellisen pukeutumisen merkitystä. Joka puolella rehottava seksuaalinen häirintä vieritettiin naisen syyksi, kunniallista naista ei kadulla kourittaisi. Minäkin uskoin, että hijab ja peittävä asu suojaisivat, ja olihan se niinkin. Mitä enemmän peitti itseään, sitä vähemmän häirintää todennäköisesti koki.” (Talvitie 2022, 40.)

Länsimaisessa kulttuurissa on myös puututtu naisten ja tyttöjen pukeutumiseen, mutta nykyajan pukeutumistrendit ovat tehneet siitä nykypäivänä vähäisempää. Kantasuomalaisessa perheessä on saatettu huomauttaa kouluun lähtevälle tytölle tämän napapaidasta, vahvasta meikistä tai muusta ulkonäköön liittyvästä asiasta. Taustalla on kuitenkin voinut olla esimerkiksi pelko väärin mielikuvien herättämisestä ja tytön turvallisuudesta. (Lidman 2015, 199.)

Romanikulttuuri voidaan nähdä patriarkalisena, mutta siellä nainen koetaan tärkeäksi jäseneksi, joka saa myös äänensä kuuluviin. Romaninaiset saavat olla näyttäviä, vahvoja sekä ylpeitä itsestään ja kulttuuristaan. Samalla naisen arvo ja kunnia on kuitenkin yhteisön asia, jonka arviointiin ja valvontaan kaikki osallistuvat. (Törmä 2017, 301.)

Siveyden ja seksuaalisuuden merkitys yhteisöissä. Siveyden määritelmää ja seksuaalisuutta ylipäänsä tulisi tarkastella siihen liittyvien kulttuuristen arvojen ja käytäntöjen kautta (Aapakallio 2014, 1). Seksuaalinen käyttäytyminen, tietynlaisen siveyssäännöstön tai käyttäytymiskoodiston noudattaminen ja noudattamatta jättäminen ei kaikissa kulttuureissa viesti pelkästään yksilön omasta toiminnasta vaan koko perheen, suvun tai yhteisön arvomaailmasta (Aapakallio 2014, 2).

Seksuaalisuus ei tarkoita pelkästään sukupuoliyhteyttä, vaan sillä on paljon laajempi merkitys. Seksuaalinen käyttäytyminen on eräs sosiaalisen käyttäytymisen muoto ja sitä voi yhteisön silmissä olla esimerkiksi pojan kanssa jutteleminen, vaikka se meillä länsimaisessa kulttuurissa näyttäytyykin vaarattomana ja viattomana toimenpiteenä. (Lidman 2015, 219.) Kunnia-ajattelun omaavien perheiden vanhemmilla ei välttämättä ole tilaa ajatukselle, että kaksi vastakkaista sukupuolta olevan ihmisen välillä voisi olla ystävyyttä ja läheisyyttä ilman seksuaalista aktia (Aapakallio 2014, 8). Joissakin yhteisöissä suhtaudutaan kielteisesti tai varsin ankarasti esiaviollisiin ja avioliiton ulkopuolisiin sukupuolisuhteisiin (Lidman 2015, 301).

Seksuaalisuus kuuluu yksilön itsemääräämisoikeuden piiriin, mutta jos sitä valvontaan ja rajoitetaan, voidaan se katsoa toteutumattomaksi. Sukupuolittuneet kulttuuriset rakenteet altistavat väkivallalle, eikä esimerkiksi uskonnon tuomilla uskomuksilla ole aina osaa väkivallan synnyssä. (Lidman 2015, 212.)

3.6 Tekijä ja uhri

Kunniaväkivallan uhrit. Kunniaan liittyvässä väkivallassa ei aina ole yksiselitteistä jakoa tekijän ja uhrin välillä. Kunniaan liittyvä väkivalta kohdistuu kuitenkin yleensä tyttöihin tai nuoriin naimattomiin naisiin, mutta se voi kohdistua myös eronneisiin tai leskeksi jääneisiin naisiin. (Ihmisoikeusliitto a.) Väkivallan ytimessä on seksuaalisuus ja sukupuolisuuden kontrolloiminen. Sekä yhteisön miehiltä että naisilta odotetaan sukupuolensa mukaista käytöstä. (Lidman 2015, 198.) Yksinkertaistettuna kunniaväkivallan uhrina voi olla kuka tahansa henkilö yhteisön sisältä, joka on rikkonut yhteisön sääntöjä.

Pojat ja miehet voivat kokea kunniaan liittyvää väkivaltaa erityisesti silloin, jos he kuuluvat seksuaalivähemmistöön. Yhteisöissä, jossa on vahvat kunniakäsitteet, heteroseksuaalisuus nähdään ainoana oikeana seksuaalisuuden muotona ja sukupuolia ajatellaan tiukasti olevan vain kaksi (THL Blogi 2021) Poika voi myös seurustella väärän, toisen sukupuolen edustajan kanssa ja joutua siitä syystä kunniaväkivallan uhriksi (Hansen ym. 2016, 50).

Miehiin kohdistuu henkistä väkivaltaa tilanteissa, joissa heidän toimintansa ei vastaa yhteisön normeja. Kyse on tilanteista, joissa miehet kieltäytyvät kunniakäsitysten mukaisen miehen roolin täyttämistä. Useimmin poikiin kohdistuu kuitenkin henkistä väkivaltaa tilanteissa, jossa yhteisö painostaa poikia pitämään silmällä siskojaan, kontrolloimaan heidän menojaan ja jopa kohdistamaan heihin fyysistä väkivaltaa. Yhteisön taholta saattaa kohdistua poikaan niin voimakasta painetta, että pojan on mahdotonta alkaa vastustamaan sitä. (Ihmisoikeusliitto a.) Tekijä saattaa siis myös itse olla kunniaväkivallan uhri. Yksi erityisen haavoittuva ryhmä, joka kokee kunniaväkivaltaa, ovat vammaiset maahan muuttaneet henkilöt (Hansen ym. 2016, 50).

Kunniaväkivallan tekijät. Tekijöinä voivat olla sekä miehet että naiset. Fyysistä väkivaltaa käyttävät yleensä yhteisön miehet. Tyypillistä on, että tekijä on uhrin läheinen, kuten isä, aviomies, veli tai setä. Kunniaan liittyvä väkivalta on rajat ylittävää, eli yhteisön jäseniä voi asua ulkomailla ja he osallistuvat ulkomailta käsin teon suunnitteluun, toteutukseen ja teon peittelyyn. Ulkomailla asuvat yhteisön jäsenet voivat olla hyvinkin aktiivisessa roolissa. (Ihmisoikeusliitto a.) Kun kontrollointi kohdistuu yhteisön nuoriin naisiin, veljien rooli on yleensä toimia valvojina ja raporttoijina (Hansen ym. 2016, 70). Laajemmin ajatellen, koko perhe voidaan nähdä kunniaväkivallan osallisina, joko tekijöinä, kohteina tai yleisönä (Rautiokoski ja Janhunen-Ruusuvuori 2016, 18).

3.7 Kunniaväkivallan teko ja ilmenemismuodot

Teko. Teon on tarkoitus poistaa häpeä ja palauttaa kunnia takaisin yhteisöön. Teolla on usein yhteisön hyväksyntä ja teko nähdäänkin usein oikeudellisena toimenpiteenä. Kunnia palauttamiseksi käytetty väkivalta on äärimmäinen keino puolustaa yhteisön kunniaa. (Lidman 2015, 198.)

Kunniaan liittyvä väkivalta tulisi käsitellä lähtökohtaisesti tekokokonaisuutena. Kenttäpartio voi saada tehtävän, jossa on tapahtunut yksittäinen teko, jolla on kunniaväkivallan piirteitä. Teko voi kuitenkin olla osa pidempiaikaista, jopa vuosia jatkunutta kunniaväkivalta kokonaisuutta, ja se on voinut ilmetä eri muotoina henkisestä väkivallasta fyysiseen väkivaltaan (Rautakoski 2020, 21). Yksittäinen teko voi siis olla jäävuorenhuippu julmalle tekokokonaisuudelle.

Ilmenemismuodot. Kunniaväkivallan ilmenemismuodot ovat vakavuudeltaan eri asteisia, ja sitä esiintyy useissa eri muodoissa (Ihmisoikeusliitto b). Kunniaan liittyvä väkivalta voi olla myös yhdistelmä erilaisia väkivallan muotoja. Kunnia-ajattelua esiintyy myös ilman kunniaan liittyvää väkivaltaa, eli kunnia yritetään palauttaa yhteisön sisällä sovinnollisesti. (Hansen ym. 2016, 18.)

Yleensä kunniaan liittyvä väkivalta esiintyy kontrollointina, mutta se voi äärimmillään edetä fyysiseksi väkivallaksi (Ihmisoikeusliitto b). Fyysisenä väkivaltana voidaan lähtökohtaisesti pitää kaikkea sellaista väkivaltaa, jolla rikotaan uhrin fyysinen koskemattomuus. Fyysiseen väkivaltaan luokituu myös sukupuolielinten silpominen ja seksuaalinen väkivalta. Tyypillisin kunniaväkivallan muoto on henkinen väkivalta, joka kattaa mm. sosiaalisen kontrolloinnin, uhkailun, eristämisen ja

painostamisen (Karimi yms. 2022, 7). Käyn seuraavaksi läpi kunniaväkivallan ilmenemismuotoja ja niiden vaikutuksia yksilöön.

3.7.1 Sosiaalinen kontrolli ja henkinen väkivalta

Yleisimpiä kunniakäsityksiin liittyviä henkisen väkivallan muotoja ovat painostaminen tiettyihin valintoihin ja käyttäytymiseen, sosiaalisten suhteiden tiukka kontrollointi tai rajoittaminen. Painostaminen, pukeutumisen ja liikkumisen kontrollointi ovat osa kunniakäsityksiin liittyvää sosiaalista ja seksuaalisuuteen liittyvää kontrollia. Sosiaalista ja seksuaalisuuteen liittyvää kontrollia on myös uhkaus levittää huhuja ja juoruja. (Hansen ym. 2016, 51–52.) Kyse on kokonaisvaltaisesta kontrollista, jossa tekijällä on pakonomainen tarve hallita uhriaan ja alistaa tämä omaan tahtoonsa. Yleensä kaikki lähtee uhrin sosiaalisesta kontrollista ja leviää muihin kunniaväkivallan ilmenemismuotoihin, jos kunniaton käytös ei lopu.

Henkisessä väkivallassa on paljon kyse yksilöistä ja siitä, miten yksilö kokee asiat. Jos yksilö on rikkonut yhteisön kunniasääntöjä, jo pelkäästään yhteisön jäsenen tervehtimättä jättäminen voi olla henkistä väkivaltaa. Uhrin puolelle ei haluta asettua, koska se voi vaarantaa omaa asemaa yhteisössä. Tällainen tietynlainen hylkääminen ja yhteisön ulkopuolelle jättäminen ovat tyypillisiä kunniaväkivallan muotoja. (Ruoho 2022, 16.)

Usein uhrin ovat velvollisia raportoimaan teoistaan ja toiminnastaan. Ihmisoikeusliiton selvityksessä "Kunniakäsitykset ja väkivalta" haastateltiin seitsemäätoista maahanmuuttajataustaista henkilöä, joista viisitoista oli naisia. Monet haastateltavat nostivat esille, että sosiaalista eristämistä käytetään henkilön kunniallisen käytöksen varmistamiseksi, mutta myös rangaistuksena kunnianttomaksi tulkitusta käyttäytymisestä. (Hansen ym. 2016, 56.)

Huhujen ja juorujen levittämällä kiristetään tietynlaiseen toimintaan, kuten esimerkiksi seurustelemaan nykyisen kumppanin kanssa. Ihmisoikeusliiton selvityksessä yksi haastateltava kertoi, että hänen samasta maasta kotoisin oleva poikaystävänsä uhkasi lähettää heidän välisensä chat-keskustelun tytön vanhemmille, sillä hän pelkäsi, että tyttö ei haluaisi jatkaa seurustelua hänen kanssaan. Pojalla teon motiivina ei ollut kunnia, mutta hän tiesi tytön suvussa ja yhteisössä esiintyvän kunnia-ajattelua ja näin yritti vahvistaa valta-asemaansa suhteessa uhriin. (Hansen ym. 2016, 63.)

Kunniaväkivaltaan linkittyy usein vahvasti uhkailu, jolla pyritään painostamaan uhria toimimaan yhteisön normien mukaisesti. Uhkailua käytetään myös usein ennaltaehkäisykeinona. Erilaisilla uhkauksilla yritetään pitää uhrin käytös kunniallisena. (Aapakallio 2014, 10.) Uhkailu ei kuitenkaan aina kohdistu uhriin itseensä. On tapauksia, joissa uhrin perheenjäsen on uhannut surmata itsensä, jos perhe menettää kunnianttoman käytöksen tai sen uhan vuoksi kasvonsa yhteisön silmissä (Hansen ym. 2016, 64).

Kunniaväkivallan motiivina voi olla naisen alistumattomuus miehen tahtoon. Tämä voi ilmetä esimerkiksi tilanteessa, jossa nainen ei suostu avioitumaan suunnitellun henkilön kanssa. Myös liian länsimaalainen pukeutuminen, vapaamielinen suhtautuminen uskuntoon sekä tilanteet, jossa mies on antanut naisen komennella ovat ajautuneet kunniaväkivaltaan. (Oksanen 2017, 25.)

”Me ollaan sukulaisia. Sä olet meidän namus. Meidän velvollisuus on pitää sun maineesta huolta, he toittivat. Namus. Miten vihasinkaan sitä sanaa. Namus ei ollut edes ihminen. Namus oli asia, joka kuului miehelle ja jota miehen piti kaikin keinoin suojella, jotta miehen oma maine ei tahriintuisi.” (Talvitie 2022, 122.)

Kaikkea sosiaalista rajoittamista ei voida nähdä kunniaväkivaltana, sillä tietynlainen ohjailu kuuluu normaaliin nuoren ihmisen kasvatukseen. Monella kunniaväkivallan tekijällä saattaa olla taustalla vahva pelko siitä, miten nuorelle aikuistuvalla tyttärelle käy. (Karimi ym. 2022, 15.) Kontrolloinnilla tekijä suojelemaan perheen kulttuurin tavoiteltaviksi näkemiä arvoja ja kasvattamaan lapsista kansalaisia, jotka kunnioittavat yhteisön sääntöjä (Hong 2019, 26). Kontrollia ja rajoittamista voidaan siis perustella hyvillä ajatuksilla ja turvallisuudella tai kunniallisella kasvatuksella (Karimi ym. 2022, 15).

Kun valvonta muuttuu esimerkiksi fyysiseksi seuraamiseksi, jossa huolehditaan kunniallisen käytöksen toteutumisesta, voidaan puhua kontrollista. Myös sosiaalisen median ja ylipäänsä puhelimen tarkastaminen on yksi valvonnan keinoista. Ongelmaksi kontrolli muuttuu silloin, kuin yksilö ei saa tehdä itseään koskevia päätöksiä, vaikka iän ja kehitystasoon nähden sen tulisi olla mahdollista. (Hong 2019, 26.) Tekijä ei välttämättä ymmärrä tai tunnista toimintaansa kontrolliksi, vaan hän näkee vain suojelevansa perhettään (Karimi ym. 2022, 15).

Kontrollointia voidaan pitää yhteisöön kuuluvana ominaisuutena. Siihen on kasvettu ja se on yhteisön toimesta normalisoitu. Kontrolli varmasti tunnistetaan ja uhri saattaa hyvinkin nähdä sen aiheuttamat ongelmat muissa yhteisöissä. Toisten yhteisöjen opeissa saatetaan siis nähdä epäterveitä piirteitä mutta oman yhteisön epäreiluille säännöille ollaan sokeita.

Henkinen väkivalta hyväksikäyttää ja vääristää ihmisten tunnesiteitä ja saattaa muuttaa uhrin käsitystä itsestään ja ympäristöstään (Ronkainen 2017, 24). Tällainen kahden todellisuuden välissä eläminen on haastavaa ja vaikeuttaa yksilön identiteetin rakentumista. Uhria saatetaan uhkailla muun muassa yhteisöstä erottamisella, jotta uhri saadaan toimimaan sosiaalisten ja moraalisten normien mukaisesti. Yksin jäämisen pelon vuoksi yksilö saattaa jatkaa yhteisön parissa, vaikka hänen olisikin vaikea hyväksyä yhteisön sääntöjä (Aapakallio 2022, 170).

Henkinen väkivalta ja sosiaalinen kontrolli koetaan usein lievimmiksi keinoiksi, mutta se ei ole todellisuus. Henkisellä väkivallalla ja kontrollilla on suuri vaikutus ihmisten mieliin, joka voi aiheuttaa ahdistusta, masennusta ja ylipäänsä henkistä huonovointisuutta. Jatkuva pelkotilassa eläminen on

kuormittavaa ja vaikeuttaa ihmisen sopeutumista siihen yhteiskuntaan, missä hän elää. Vaikka yhteisöstä pääsisi eroon, kulttuurin kunnia-ajatukset saattavat edelleen alitajuisesti ohjata käytöstä tietyissä tilanteissa. Yhteisön opettamilla säännöillä on siis kauaskantoiset seuraukset.

”Vaihdoin kunnian vapauteen, mutta kesti kauan vapautua kunniaattomuuden ahdistuksesta.” (Talvitiie 2022, 178).

3.7.2 Taloudellinen väkivalta

Taloudellisen aseman rajoittaminen ja kontrollointi on yksi kunniaan liittyvän väkivallan muodoista. Taloudellista väkivaltaa on muun muassa taloudellisen itsenäistymisen, työssäkäynnin ja kouluttamisen rajoittaminen ja kontrollointi. Uhria saatetaan estää käymästä kodin ulkopuolella asioillaan, sillä yhteisön sisäisten asioiden pelätään tulevan viranomaisten tietoon. Sosiaalisten kohtaamisten pelätään myös synnyttävän kunniaattomia suhteita. (Hansen ym. 2016, 66.)

Erityisesti miespuoliset perheenjäsenet saattavat rajoittaa naisten kouluttautumista, koska he eivät halua naisen hankkivan osaamista, mikä voisi johtaa taloudelliseen itsenäistymiseen. Taloudellisen väkivallan taustalla voi olla pelko siitä, että vaimo tai muu perheenjäsen eroaa yhteisöstä. (Hansen ym. 2016, 67.) Rahan käytön kontrollointi on myös yksi taloudellisen väkivallan muodoista. Uhrilta voidaan vaatia yksityiskohtaisia tietoja siitä, miten ja mihin rahaa on käytetty. Pankkikortit ja rahat saattavat olla myös puolison tai jonkun muun yhteisön jäsenen hallussa. (Hansen ym. 2016, 67.)

Taloudellinen väkivalta kietoutuu muihin kunniaväkivallan muotoihin ja esimerkiksi pakkoavioliiton syy voi olla taloudellinen (Hansen ym. 2016, 67). Kun taloudellista asemaa kontrolloidaan, vaikeuttaa se yhteisöstä pois lähtemistä. Kun henkilö ei ole taloudellisesti itsenäinen, toimeentuloa yhteisön ulkopuolella ei ole täysin taattu.

3.7.3 Fyysinen väkivalta

Jo pelkkä fyysisen väkivallan uhka on henkistä väkivaltaa ja uhkailu voi jo sellaisenaan täyttää jonkin rikoksen tunnusmerkistön. Fyysisellä väkivallalla uhkaaminen on tyypillinen tapa kontrolloida yhteisön jäsenten käyttäytymistä. Uhkailu voi olla hyvin konkreettista mutta myös epämääräistä. Sisällöltään uhkaukset saattavat olla hyvinkin vakavia ja niissä saatetaan uhata tappamisella, jos uhri ei toimi toivotulla tavalla.

”Tyttö on perheen kunniaa sataprosenttisesti siihen asti, kun se on sinkku ja kotona, jos se tekee jotain rikkeitä, tulee sakot ja sakot voi olla fyysisiä ja henkisiä [...] Sakot voi olla sitäkin, että perheen isä, perheen veljet lyö sitä siskoa kunnolla, että tulis tarpeeksi verta ja tulis tarpeeksi kipua, että se oppis sen, että se menis, ihan tiedätkö, sinne sisään muistiin, että jos mä teen tätä rikettä taas, tulee tämmönen seuraus.” (Hansen ym. 2016, 68.)

Sitaatti on lainattu ihmisoikeusliiton selvityksestä ”Kunniakäsitykset ja väkivalta”, jossa haastatelta-valta käsitteli kunniaväkivaltaan liittyvää fyysistä väkivaltaa. Kuten haastateltava mainitsi, yleensä kunniaan liittyvä väkivalta kietoutuu kunniaväkivallan muihin muotoihin, kuten rajoittamiseen, valvontaan ja muuhun henkiseen väkivaltaa. (Hansen ym. 2016, 68.) Samassa Ihmisoikeusliiton selvityksessä toinen haastateltava kuvaili seuraavasti sitä, millä keinolla kunnian palauttaminen saatettiin yhteisön jäsenten tietoon.

”Fyysinen kunniaan liittyvä väkivalta on sellasta, mikä kohdistuu, hirveen ikävä sanoa näin, mutta jollain tavalla semmoisiin paikkoihin, mikä ilmeisemmin näkyy muille. Että se mies ei häpee sitä, että siitä naisesta näkyy, että häntä on kohdeltu väkivaltaisesti. Päinvastoin, sillä hän pystyy osoittamaan sille yhteisölle... et jos yhteisö näkee siitä henkilöstä et häntä on lyöty, ja ne merkit näkyy. Tai sitten jos nainen itkee tai huutaa, et naapurit kuulee, niin sit tavallaan ei hyssyttellä sitä asiaa.” (Hansen ym. 2016, 69.)

Fyysistä väkivaltaa ei aina yksinomaan selitä kunniakäsitykset. Ihmisoikeusliiton selvityksen mukaan yksi haastateltava kuvaili tekijää ”narsistiseksi ja sairaaksi ihmiseksi” ja väkivallan johtuvan sekä kulttuurista että siitä, että tekijällä on ”päässä vikaa.” (Hansen ym. 2016, 71.)

Sukupuolielinten silpominen. Sukupuolielinten silpominen on yksi kunniaan liittyvän väkivallan äärimmäisistä teoista. Taustalla on ajatus siitä, että ei kelpaa naisena, ellei kehoa muotoilla yhteisön mielestä paremmaksi. Sukupuolielinten silpominen tapahtuu ilman suostumusta tai täyttä ymmärrystä siitä, mitä tapahtuu. Käytäntö on patriarkaalisiin käytänteisiin nojautuvaa, mutta käytännössä sillä on myös yhteisön naisten hyväksyntä ja myös naiset harjoittavat tätä väkivallan muotoa. (Lidman 2015, 239.)

Sukupuolielinten silpomisella on tuhansien vuosien historia, jonka taustalla vaikuttavat seksuaalinormit ja naiseuteen kohdistuvat sosiaaliset odotukset. Kyse on raadollisesta tavasta osoittaa patriarkaalisen väkivaltakulttuuriin sukupuolittuneisuus. (Lidman 2015, 240.) Miten sitten poikien ympärileikkaus? Onko kyse myös puolustuskyvyttömään lapseen kohdistuvasta väkivallasta? Myös tällä teolla on peruuttamattomat seuraukset ja toimenpide loukkaa seksuaalisen itsemääräämiskeuden ja koskemattomuuden periaatteita. (Lidman 2015, 241).

3.7.4 Avioliittoon pakottaminen

Pakkoavioliitto on avioliitto, joka on solmittu ilman toisen tai molempien osapuolten täyttä suostumusta. Pakottamisen taustalla saattaa olla erilaisia tekijöitä, kuten perheen velat tai sukujen taloudelliset intressit. Äärimmäisessä tapauksessa takana voi olla ihmiskauppa. (Hansen ym. 2016, 78.) Pakkoavioliitto on kunniaan liittyvän väkivallan ilmenemismuodoista se, joka pitää tehokkaimmin yllä ilmiöön kytkeytyvää väkivaltaa laajemminkin. Avioituvien osapuolien ikäero saattaa esimerkiksi aiheuttaa vaarallisia valtasuhteita. (Lidman 2015, 258.)

Järjestettyä avioliittoa ei haluta sekoittaa pakkoavioliittoon, vaikka suostumuksen ja pakon välistä rajaa onkin vaikea määritellä yksiselitteisesti. Taustalla voi olla muun muassa suvun vaatimukset ja kulttuuristen tapojen muodostama sosiaalinen paine, jotka sanelevat ihmisten elämää (Lidman 2015, 261–262). Järjestetyllä avioliitolla tarkoitetaan avioliittoa, jonka solmimisesta ovat sopineet osapuolien vanhemmat tai suku (Lidman 2015, 258). Avioliittoon ei suoranaisesti pakoteta, mutta muuta vaihtoehtoaan ei anneta (Hansen ym. 2016, 79). Järjestetystä avioliitosta voi tulla pakkoavioliitto, mutta pakkoavioliitosta ei voi tulla järjestettyä avioliittoa (Hansen ym. 2016, 81).

Pakkoavioliittoa ja sukupuolielinten silpomista voidaan myös pitää niin sanottuna ennalta estävänä toimintana. Näillä toimenpiteillä pyritään estämään kunniaton käytös tulevaisuudessa, eli toimenpiteitä pidetään tietynlaisen pelotteena. (Lidman 2015, 199.)

”He kuvittelivat, että olivat itse valinneet miehensä. Vapaaehtoisuus oli kovin näennäistä. Tarvittiin päämiesten ja -naisten lujaa ohjausta, että kaikki suvun tyttäret ”sattuivat” rakastumaan serkkuihinsa.” (Talvitie 2022, 111.)

Tyypillistä on, että avioitumisen suunnitteluun ja järjestelyyn osallistuu useampi perheen- tai yhteisön jäsen. Liitto ei koske siis ainoastaan avioituvia osapuolia vaan myös heidän perheitään ja sukua. Jos avioliitto ei toteudu, koko perhe voi kokea ajautuvansa häpeään ja he saattavat pelätä toisen sopimusosapuolen kosta. (Lidman 2015, 265.)

Pakkoavioliitto kohdistuu yleensä perheen naispuolisiin henkilöihin. Henkilö jolle perheen nainen naitetaan, on perheen miesväen hyväksymä, yleensä sellainen henkilö, jonka voidaan luottaa pitävän yllä perheen kunniaa jatkossakin. (Hansen ym. 2016, 85–86.) Normaalisti pakkoavioliitto solmitaan sukulaisen tai perhetuttavan kanssa (Lidman 2015, 265). Pakkoavioliittoa voidaan käyttää myös kunnian palauttamisessa. Jos kunnia on jo menetetty jonkun toiminnan kautta, pakkoavioliitolla voidaan pystyä palauttamaan perheen kunnia muiden yhteisön jäsenten silmissä. (Hansen ym. 2016, 87.) Ihmisoikeusliiton selvityksessä oli seuraavanlainen esimerkkutilanne siitä, miten jo menetetty kunnia saatiin palautettua.

”[Suomessa asuva maahanmuuttajamies] lähti etsimään kotimaasta vaimoa. Hän löysi kauniin tytön ja päätti, että hänen kanssaan hän menee naimisiin. Ja hänen vanhempansa menevät tytön vanhempien luokse ja keskustelivat. Tyttö eikä hänen vanhempansa halunneet, että tyttö menisi naimisiin. Mutta mies kuitenkin halusi sitä. Hän löysi sen hetken, että raiskasi sen tytön ja sen kautta hän pääsi naimisiin. [...] Hänet [tyttö] oli raiskattu, jottei hänellä olisi vaihtoehtoa. Ne suvut sopivat siellä, että kyllä lähtevät tänne Suomeen ja tyttö menee opiskelemaan ja kaikki järjestyy hyvin. Mutta kun tyttö tuli tänne, hän oli jo raskaana, hän ei päässyt mihinkään opiskelemaan ja mies piti häntä kurissa. Jos kysyt, mikä tässä on kunniaa. Kunniaa tässä on raiskaus. Silloin ei ole vaihtoehtoa, kun kunnia on menetetty, että se oli käyttänyt sitä keinoa. Avioliitto raiskaajan kanssa

näyttäytyi suvun silmissä tässä mahdollisuutena naisen kunnian palauttamiseen raiskaajan kanssa.” (Hansen ym. 2016, 87).

Naisen rikos oli siis ”sallia” raiskauksensa. Meille tapaus näyttäytyy raiskauksena, mutta kyseessä kulttuurissa kyse oli kielletystä seksuaalisesta kanssakäymisestä. Tämän tyyppinen ajatusenjuoksu saattaa tuntua meistä järjettömältä ja epäjohdonmukaiselta. Sillä ei siis ole merkitystä, tekikö nainen aloitteen vai suostuiko itse tekoon, sillä kielletty seksuaalinen teko oli jo tehty. (Lidman 2015, 273.) Voi olla, että raiskaus käsitettä ei edes tunneta puutteellisen koulutuksen takia ja moni saattaa kokea seksiaktiin suostumisen kuuluvan aviopuolison velvollisuuksiin (Aapakallio 2022, 184–185).

Suomen avioliittolainsäädännön mukaan avioliitto perustuu vapaaehtoisuuteen. Liitto voidaan siis todeta mitättömäksi, jos osapuolet eivät ole antaneet sille suostumusta. (Lidman 2015, 264.) Suomen rikoslaki ei tunne pakkoavioliitto tai avioliittoon pakottamista erillisenä rikosnimikkeenä, mutta rikoslain pakottamiseen koskevia säännöksiä ja ihmiskauppaa kokevaa lainsäädäntöä voidaan käyttää tällaisissa tapauksissa. Näitä pykäläiä ei kuitenkaan ole luotu pakkoavioliittoa silmällä pitäen. (Lidman 2015, 263.)

Pakkoavioliitto on monimutkainen ongelma ja sillä on pitkäkestoinen vaikutus yksilön elämään. Pakkoavioliittoa on huomattavasti vaikeampi tavoittaa, sillä se ei jätä fyysisiä jälkiä, kuten esimerkiksi pahoinpitely. Kyse on vaarallisesta toimenpiteestä, jolla rajoitetaan yksilön valinnanvapautta. (Lidman 2015, 255.)

3.7.5 Kunniamurha

Kunniakäsitysten vuoksi tehdyt henkirikokset ovat kunniaväkivallan äärimmäisin muoto. Kunniamurhan syitä voivat olla esimerkiksi uhrin raiskatuksi tuleminen, avioero tai kuuluminen seksuaalivähemmistöön. Kyseeseen tulee siis sellaiset tapaukset, jossa kunnia on menetetty jonkin toiminnan tuloksena. (Aapakallio 2014, 10–11.) Konfliktista murhaan on kuitenkin pitkä matka ja väliin mahtuu yleensä kaikki väkivallanmuodot (Aapakallio 2022, 177).

Myös kunnia paineesta johtuvia itsemurhia on ilmennyt. Pitkittänyt kunniaväkivalta ja henkinen painostus saattavat ajaa uhrin surmaamaan itsensä. Uhrina saatetaan myös painostaa tekemään itsemurha tai tehty kunniamurha voidaan lavastaa näyttämään itsemurhalta. (Aapakallio 2014, 10–11.)

Kunniamurhan suunnitteluun osallistuu yleensä useampi henkilö yhteisön sisältä. On tyyppistä, että suunnittelusta puhutaan avoimesti, sillä asian yhteisön tietoisuuteen tuominen on yksi kunniaväkivallan erityispiirteistä. Normaalisti henkirikokset ja niiden suunnittelu tehdään kaikessa hiljaisuudessa. Onkin tärkeää, että kunniaväkivallan erityispiirteet tunnetaan, sillä toiminta saattaa näyttäytyä oikeusasteissa epäuskottavalta, sillä se ei noudata ”perinteistä” henkirikoksen tai sen suunnittelun kaavaa. (Hansen ym. 2016, 75.)

”Mietin lakkaamatta, olisiko minun parasta surmata koko perhe ja sitten itseni. Sillä tavoin helpottaisin kaikkien kärsimystä, pelastaisin kaikki. Ehkä se olisi ainoa ratkaisu. Minä ja siskoni olimme sukupuolemme takia ikuisesti huonompia ihmisiä, vähempiarvoisia oman yhteisön silmissä.” (Talvitie 2022, 117.)

3.7.6 Hengellinen väkivalta

Hengellistä väkivaltaa on mikä tahansa väkivallan muoto, johon liittyy uskonnollista ulottuvuutta. Tyypillistä on, että uhrista tehdään tekijä ja tekijästä uhri ja koko yhteisö kääntyy alkuperäistä uhria vastaan. Hengellinen väkivalta voi ilmetä kontrollointina, pelotteluna, syyllistämisenä, käännäntymisenä, eristämisenä, hylkäämisenä ja tuomitsemisena. Hengellisen väkivallan uhri voi joutua kokemaan henkistä painostusta, taloudellista ja fyysistä väkivaltaa ja jopa seksuaalista hyväksikäyttöä. (Ruoho 2022, 12–13).

Hengellisen väkivallan lähteenä voi toimia ankara koti tai perheyhteisö tai varsinaisen yhteisön hengelliset opinrakenteet. Vanhempien tehtävä on toimia hengellisen kurin välittäjinä, ei niinkään niiden varsinaisina lähteinä. Tällainen perheessä vallitseva tiukka hengellisyys yhdistettynä narsistiseen vanhemmuuteen on vaarallinen yhdistelmä, joka luo vahingollisen kasvu- ja elinympäristön kaikille perheenjäsenille. (Ruoho 2022, 34–37.) Oman yhteisön arvomaailma opitaan jo hyvin varhaisessa vaiheessa. Lapset eivät välttämättä osaa kyseenalaistaa näitä oppeja, vaan he omaksuvat käskyt ja kiellot niin kuin ne on opetettu. (Ruoho ja Ilola 2014, 141.)

Terve kyseenalaistaminen, kritiikki tai epäily saatetaan julistaa synniksi, eli tietyllä tapaa kunniaattomaksi käytökseksi. Yleensä teko on oikein tai väärin, välimuoto ei ole. (Ruoho 2022, 34–37). Monissa kristillisissä yhteisöissä esiintyy myös yhteisön itse luomia sääntöjä Raamattuun pohjautuvien ohjeiden lisäksi. Nämä säännöt kohdistuvat usein nimenomaan naisen käyttäytymiseen. (Karimi ym. 2022, 9.) Monet uskonnolliset yhteisöt painottavat yksilönvapautta hengellisissä asioissa, mutta kumoavat vapauden, jos kyse on yhteisöstä irtautumisesta (Ruoho 2022, 41).

Hengellistä väkivaltaa esiintyy uskonnollisissa yhteisöissä, kuten vanhoillislestadiolaisten ja Jehovan todistajien keskuudessa. Usein mediassa esiintyvät tarinat eivät tule itse liikkeen sisältä, eli varsinaisesta yhteisöstä. On paljon uskonnollisia perheitä, jotka ovat luoneet omat sääntönsä ja tekevät asioita omantunnon mukaan. (Yle 2023.)

”Koen että olen ollut aivopesun uhri. Koen että en ole saanut ajatella omilla aivoillani, ja kaikki ajatukset, joita olen luullut omiksi, on vain syötetty päähäni ja olen uskonut, että ne ovat omiani. Jos ajatteli liikaa, sanottiin suoraa, että älä ajattele! Usko vain! Ja sitten saarnattiin synnyt anteeksi. Jos siis ajatteli jotain kriittistä, se saarnattiin heti epäilyksenä anteeksi, ja asioita, jotka on anteeksi saanut, ei sopinut jälkeinpäin muistella. Koen, että olen ollut manipuloinnin uhri ja käyttäytymistäni on ohjattu.” (Ruoho 2020, 274.)

Yhteisön ulkopuolisen henkilön voi olla vaikea ymmärtää eri yhteisöjen sääntöjä ja normeja. Esimerkiksi korvakorujen käyttö saattaa tuntua ulkopuoliselta mitättömältä asialta, mutta se ei ole pientä koruihin kielteisesti suhtautuvalle yhteisölle. Joissakin yhteisöissä korvakorujen käyttäminen saatetaan mieltää uskon kieltämisenä. Yhteisö siis määrittää täysin sen, miten on elettävä, koettava, tunnettava ja ajateltava. (Ruoho 2020, 121.)

Naisen asema ja liikkeen kielteinen suhtautuminen raskauden ehkäisyyn puhuttavat aina. Ulkopuolisen silmin naisen nähdään usein toimivan uskonsa johdattelemana eikä niinkään omasta vapaasta tahdostaan. Vanhoillislestadiolaisen liikkeen sisällä olevat naiset ovat kuitenkin jakautuneet karkeasti muutosvastaisiin ja muutosrintamaan. Ensimmäinen käsittää vapauden itse valita suurperheen äitiys ja toinen käsittää liikkeen perinteiden vastustamisen, naisen paremman aseman ja päätäntävällän ajamisen. (Yle 2023.)

Tietyissä yhteisöissä on tyypillistä, että ”rutiinianteeksipyynnöitä” tehdään siltä varalta, että on tietämättään ajatellut tai tehnyt jotain väärää (Ruoho 2022, 155). Toimenpiteessä heijastaa tietty pelko siitä, että jäädään yhteisön ulkopuolelle kunniantoman käytöksen takia. Anteeksi pyydetään, vaikka aina ei tiedetä, mitä tarkalleen ottaen pyydetään anteeksi. Synninpäästörutiinit voivat tuoda turvaa, mutta luoda myös jatkuvaa epävarmuutta ja jokailtaista pelkoa siitä, että onko kaikki synnit nyt varmasti annettu anteeksi (Ruoho ja Ilola 2014, 142). Jatkuva pelkotila voi johtaa mielenterveysongelmiin, mikä taas katsotaan usein uskonnollisessa yhteisössä epäonnistumiseksi (Ruoho 2020, 282).

”13-vuotiaana sairastuin krooniseen unettomuuteen. Aluksi kävin kertomassa asiasta vanhemmilleni. Isän ”hoitokeino” asiaan oli se, että hän tuli saarnaamaan syntejä anteeksi. Ikään kuin unettomuus olisi johtunut huonosta omatunnosta.” (Ruoho ja Ilola 2014, 143.)

4 TULOKSET

Väkivallanteko ei näyttäyty tekijälle aina rikoksena, vaan enemmän kurinpidollisena, eli oikeutettuna toimenpiteenä (Lidman 2015, 198). Tekojen takana on aina yksilö ja yksilön toimintaan vaikuttavat monet eri tekijät, kuten kulttuuri. Kulttuuri ei kuitenkaan lyö, vaan ihmiset. (Lidman 2015, 194.)

Väkivaltaisen teon tekeminen on aina tekijän valinta, josta hänen tulee kantaa vastuu oikeusjärjestelmän määräämällä tavalla. Väkivaltakulttuurin näkökulmasta katsottuna väkivallanteko kertoo tekijän asenteesta ja arvoista. (Lidman 2015, 179.) Väkivallan tekijän kulttuuritaustan perusteella ei saa kuitenkaan olettaa, että väkivallalla on kunniamotiivi (THL).

Pohdin tässä osuudessa kirjallisuuskatsauksella löytyneitä kunniaväkivallan tekijän riskitekijöitä. Kunniaväkivallan tekijään liittyvien riskitekijöiden lisäksi käsittelen väkivaltaisen käyttäytymisen riskitekijöitä yleisellä tasolla. Jokainen tekijä tulisi kohdata yksilönä, sillä yhtä tarkkaa teoriaa ei ole määrittämään kunniaväkivallan tekijän käyttäytymistä. Kunniaväkivallalla ja lähisuhdeväkivallalla ja

niiden tekijöillä on paljon yhtymäkohtia, mutta kunniaan liittyvään väkivaltaan liittyy tietynlaisia yllykkeitä ja motiiveja. Yhteisöissä on suuri vaara altistua väkivallalle ja hallinnalle, jos yhteisön maine ja kunnia asettuvat yksilön edelle, mies naisen yläpuolelle ja mies hallitsee yhteisön kurinpittoa. Kyse on tällöin kulttuurisesti rakentuneesta, sukupuolittuneesta väkivallasta. (Lidman 2015, 202.)

4.1 Väkivaltaiseen käyttäytymiseen vaikuttavat tekijät

4.1.1 Persoonallisuushäiriöt

Persoonallisuudella tarkoitetaan yksilön taipumusta käyttäytyä, ajatella ja tuntea tietyillä luonteenomaisilla tavoilla. Tietyt ihmiset syyllistyvät rikoksiin muita todennäköisemmin yksilöllisten ominaisuuksien vuoksi. Yksilön impulsiivinen käytös, aggressiivisuus, puutteelliset kognitiiviset kyvyt voivat olla esimerkiksi yhteydessä yksilön rikoskäyttäytymiseen. Tietyt luonteenpiirteet, kuten kielteinen tunne-elämä ja heikko itsekontrolli korreloivat rikoskäyttäytymisen ja rikosalttiuden kanssa. (Kivivuori 2008, 90.) Persoonallisuuden häiriöt ilmenevät varhain ja ne ovat itsepäisen jäykkiä ja haitallisia tapoja kokea itsensä ja oma ympäristönsä (Nummenmaa 2022, 164).

Väkivallantekijöihin yhdistetään usein henkinen epätasapaino ja poikkeava persoonallisuus. Väki-valtaa usein myös selitetään tekijöiden traumaattisilla ja vaikeilla elämäkokemuksilla. Tekijä on myös itse voinut kokea väkivaltaa tai muuten kohdannut elämässään vastoinkäymisiä, jotka johtavat myöhemmin hänen väkivaltaiseen käyttäytymiseensä. (Hansen ym. 2016, 71.)

Tekijällä on usein suuri henkinen ja fyysinen yliote uhriin. Tyypillistä on, että tekijä oikeuttaa tekoja itselleen, ikään kuin muita vaihtoehtoja ei olisi. Teot voidaan nähdä tietyllä tapaa suunnitelmallisina, sillä toimenpiteet kunnian palauttamiseksi tiedetään. Suunnitelmallista aggressiivisuutta on helppo selittää, sillä se on käytännöllistä ja ratkaisukeskeistä. Lauri Nummenmaa vertasi tällaista aggressiivisuutta teoksessa ”Pahuus: ihmisluonnon pimeäpuoli” kalan irrottamiseen koukusta. Vaikka kalan irrottaminen koukusta päättää kalan elämän, kalastaja tekee sen usein vailla tunteen häivää ja yleensä suurella ylpeydellä. (Nummenmaa 2022, 39.)

Kalastajassa ja kunniaväkivallan tekijässä on tiettyjä yhtäläisyyksiä. Teot tehdään yleensä vailla tunteen häivää ja niistä koetaan ylpeyttä, sillä teon seurauksena kunnia on palautettu perheen ja yhteisön keskuudessa. Tai tällaiselta se näyttää ainakin ulkopuolisen silmissä. Kyse ei kuitenkaan ole niin yksikertaisesta ajatuksesta ja yksilön toimintaan voi vaikuttaa hyvin erilaiset tekijät.

Ihmisoikeusliiton selvityksessä yksi haastateltava kuvasi tekijää narsistiseksi ja muutenkin häiriintyneeksi ihmiseksi (Hansen ym. 2016, 71). On mahdollista, että kunniaväkivallan tekijällä on narsistisia piirteitä, joita ovat muun muassa empatian puute, manipulointi ja kontrollointi. Muiden tunteita tai tarpeita ei oteta huomioon, vaan etusijalla nähdään vain oma tavoite, eli tässä tapauksessa yhteisön kunnian säilyttäminen ja näin myös omien kasvojen säilyttäminen yhteisön silmissä.

Ei voida kuitenkaan ajatella, että jotkut ihmiset ovat narsisteja ja jotkut taas eivät, vaan kaikilla on narsistisia piirteitä. Narsistiset piirteet ovat hyödyllisiä tiettyyn rajaan asti, mutta kun tämä raja ylittyy omien kykyjen äärimmäinen ihailu ja oman erinomaisuuden korostaminen voivat muuttua vaaralliseksi, sekä ihmiselle itselleen että muille. Äärimmäinen itsekeskeisyys tekee ihmisestä poikkeuksellisen herkkänahkaisen ja pienikin kritiikki saattaa laukaista aggressiivisen käyttäytymisen. Normaalisti tunteva ja käyttäytyvä ihminen pystyy lähtökohtaisesti ohittamaan kaikki tällaiset solvaukset. (Nummenmaa 2022, 71.)

Voidaan siis todeta, että yksilön persoonallisuudella saattaa olla vaikutusta kunniaväkivallan syntyyn. On totta, että jotkin ihmiset syyllistyvät rikokseen muita todennäköisemmin yksilöllisten ominaisuuksiensa vuoksi. Kyse voi olla esimerkiksi impulsiivisesta käytöksestä tai puutteellisista kognitiivisista kyvyistä. Lähdemateriaalin perusteella mikään tietty persoonallisuuden piirre ei kuitenkaan noussut ylitse muiden. On mahdollista, että jokin yksilön ominaisuus vaikuttaa teon syntymiseen, mutta toisaalta kyse voi olla hyvin persoonallisuudeltaan vakaasta henkilöstä, joka vain toimii yhteisön sääntöjen ja toimintatapojen mukaisesti. Tietynlaista kuuliaisuutta voidaan pitää eräänlaisena riskitekijänä. Kuuliaisuus saattaa taas tulla kyseeseen silloin, kun halutaan hyväksyntää ja säilyttää yhteenkuuluvuuden tunne sekä oma asema yhteisön silmissä.

4.1.2 Heikko itsekontrolli

Heikko itsekontrolli saattaa selittää yksilön rikoskäyttäytymistä. Yksilöt, jolla on heikko itsekontrolli, tekevät rikoksia impulsiivisesti ja mielihalujensa ohjaamina, seurauksia sen enempää ajattelematta. Rikokset tarjoavat tällaisille yksilöille välittömän tarpeentyydytyksen. Heikon itsekontrollin omaavaa yksilöä kiehtoo rikollisten tekojen helppous ja yksinkertaisuus, joissa teko voi tarjota koston hyvin nopeasti. (Kivivuori ym. 2018, 278.) Puutteellinen todellisuudentaju yhdistettynä heikkoon itsekontrolliin ja mahdollisiin tunne-elämän muutoksiin, ovat omiaan altistamaan väkivaltaiselle käyttäytymiselle (Nummenmaa 2022, 163).

Heikko itsekontrolli on suhteellisen pysyvä ja se kehittyy ympäristön ja perimän vuorovaikutuksessa. Heikko itsekontrolli voi johtaa itsekeskeisyyteen ja piittaamattomuuteen muiden tarpeista. (Kivivuori ym. 2018, 278.) Kunniaväkivallassa yksilön tarpeita ei huomioida, vaan kaikki toiminta ajatellaan yhteisön kautta. Tärkeää on, että tekijä ei menetä kasvojaan yhteisön edessä. Alhainen itsekontrolli ei ole kuitenkaan yksilön motiivi tehdä rikoksia. Motiivina voi olla jonkun hyödyn saavuttaminen tai kosto. (Kivivuori ym. 2018, 279.)

4.1.3 Kognitiiviset kyvyt, mielenterveysongelmat ja päihderiippuvuus

Yksilön heikot kognitiiviset kyvyt, mielenterveysongelmat, persoonallisuuden ja alkoholiriippuvuuden katsotaan vaikuttavan rikosalttiuteen. Erityisesti skitsofrenialla ja skitsofrenian ja päihderiippuvuuden yhdistelmällä katsottiin olevan alttiutta rikolliseen käyttäytymiseen. (Kivivuori ym. 2018

368–370.) Todellisuudentajun heikkeneminen, aistiharhat, tunne-elämän muutokset ja se, että kokee olevansa vainottu tai poikkeuksellisen tärkeä ihminen, vaikuttavat rikoskäyttäytymiseen (Nummenmaa, 2022, 162).

Masentuneisuus lisää väkivaltarikosten riskiä, sillä masennukseen liittyy impulssikontrollin ja tunteiden sääntelyn häiriöitä. Kaikki mielenterveyden ongelmat eivät kuitenkaan lisää väkivaltaisuutta. Esimerkiksi pelko-oireet ja ahdistuneisuushäiriöt saattavat pitää ihmisen pois ahdistavasta pahan-teosta. (Nummenmaa 2022, 164.)

Päihteet lisäävät väkivaltaista käyttäytymistä ja heikentävät impulssikontrollia. Toistuva käyttö vaurioittaa myös keskushermostoa. (Nummenmaa 2022, 184.) Romani yhteisön naiset korostivat väkivallan johtuvan ensisijaisesti miesten päihteidenkäytöstä ja mielenterveysongelmista (Törmä 2017, 291). Päihteet yhdistettynä alhaiseen älykkyydosamäärään, impulssikontrollin puute ja syysseuraus suhteiden vajavainen ymmärtäminen katsottiin olevan yhteydessä tekijän rikoskäyttäytymiseen ja näin ollen myös väkivaltarikoksiin. (Nummenmaa 2022, 126).

Aktiivisten rikoksentekijöiden kognitiiviset kyvyt ovat heikkomat kuin sellaisella, jotka eivät tee rikoksia. Perimä selittää merkittävästi kognitiivisten kykyjen vaihtelua. Erityisesti kielellisten kykyjen puute johtaa herkästi väkivaltaisiin reaktioihin ja heikot kognitiiviset kyvyt haittaavat omien tekojen seurausten arviointia. (Kivivuori 2008, 96.) Kaikenlainen rikollisuus on yleisempää alemmissa sosiaaliluokissa (Nummenmaa 2022, 126).

4.1.4 Itsetunto

Väkivaltaisia ihmisiä yhdistää usein korkea itsetunto ja väkivalta nousee pintaa, kun oma myönteinen minäkuva on uhattuna. Tällaisilla henkilöillä itsetunto ei siis ole kovin vakaalla pohjalla. Pelkkä hyvä itsetunto ei kuitenkaan tee kenestäkään väkivaltaista ja vain murto-osa hyvällä itsetunnolla varustetuista henkilöistä on väkivaltaisia. (Nummenmaa 2022, 66–67.)

Parisuhdeväkivallassa usein ajatellaan, että puolisoaan pahoinpitelevät miehet ovat väkivaltaisia ja pitävät perheen kurissa valtavan egonsa voimin. Tällainen toiminta saattaa näyttytyä ulkopuolisille vahvana itsetuntona, mutta näin ei kuitenkaan ole, vaan tällaisia tekijöitä yhdistää usein heikolla pohjalla oleva itsetunto. Kaikkein väkivaltaisempia ovat sellaiset miehet, joilta puuttuu valta, koulutus tai resursseja ja joiden puolisoilla on niitä enemmän. Kun itsetunto saa kolauksen, he muuttuvat väkivaltaisiksi. (Nummenmaa 2022, 67–68.) Kunniaväkivallan tekijä saattaa rajoittaa uhrin taloudellista itsenäistymistä, sillä hän ei halua puolisonsa pärjäävän elämässä ja uudessa ympäristössä paremmin kuin hän itse.

Aggressiivisimpia henkilöitä ovat sellaiset henkilöt, joiden itsetunto on vahva, mutta ailahteleva. Tällaiset ihmiset pitävät itseään erinomaisina, mutta eivät täysin kuitenkaan itse luota erinomaisuuteensa ja siksi itsetunto aaltoilee voimakkaasti. (Nummenmaa 2022, 68.)

4.2 Kunniaväkivallan tekijään liittyvät riskitekijät

4.2.1 Väkivaltaan liittyvät asenteet ja käsitykset

Kunniaväkivallan tekijän käsitys väkivallasta saattaa olla varsin suppea. On mahdollista, että tekijä mieltää ainoastaan fyysisen väkivallan väkivallaksi. Henkinen väkivalta ja kontrollointi ovat voineet muodostua arkipäiväksi, eikä niitä näin tunnisteta väkivallaksi, vaan normaaliin elämään kuuluviksi. Tällöin tekijälle on tärkeä avata, millaiset teot luokitellaan väkivallaksi ja mitä seurauksia väkivallan käytöstä on uhrille ja tekijälle. (Karimi ym. 2022, 19.) On myös mahdollista, että lyöminen ja siitä kovemmat toimet voidaan mieltää ainoastaan fyysiseksi väkivallaksi, eikä esimerkiksi tönimistä ja repimistä pidetä fyysisenä väkivaltana.

Tekijä saattaa kokea yhteisön merkityksen niin suureksi, että hän puolustaa sen mainetta ja ylläpitää yhteisön moraalialia niin, että pyrkimykset kohoavat lähes kaiken muun yläpuolelle. Tekijä luottaa siihen, että yhteisö antaa ymmärryksen, eli tukensa. Yhteisöllä saattaa olla oma käsitys oikeudenmukaisuudesta ja sen valvonnassa käytetään niin sanottua yhteisön omankädenoikeutta. (Lidman 2015, 205.) Hyvin epäterve yhteisö saattaa asennoitua väkivaltaan aivan eri pohjalta, kuin mihin normaalisti on totuttu. Epäterveessä yhteisössä uhria ei nähdä uhrina eikä tekijää tekijänä, ja yleensä alkuperäinen tekijä kääntyy uhriksi ja uhri tekijäksi. (Ruoho 2022, 12–13.) Väkivallassa on aina kyse vallan väärinkäytöstä, sillä väkivalta on keino saavuttaa itselle tai yhteisölle tärkeitä asioita takaisin, jos se ei muuten onnistu. (Karimi ym. 2022, 17.)

Tekijät voivat toimia muun perheen rohkaisemina. Tekijät usein kieltävät teon, vähättelevät sitä ja oikeuttavat tekonsa jollain tekosyyllä. Uhrin kokemusta tapahtuneesta tyypillisesti vähätellään ja näin tekijä rakentaa tekoa ymmärrettäväksi, normaalin toiminnan piiriin kuuluvaksi. (Lidman 2015, 233.) Voi kuitenkin olla, että tekijä ei nauti koko perheen arvostusta, vaikka kukaan yhteisön jäsenistä ei näyttäisi kyseenalaistavankaan hänen toimiaan ja tahtojaan. Perheenjäsenet voivat tyytyä ”hiljaiseen hyväksyntään”, vaikka heillä olisikin eriäviä näkemyksiä. Jäsenet eivät halua vaarantaa omaa asemaansa asettumalla yhteisön katsomia ”oikeita toimia” vastaan. (Karimi ym. 2022, 11.)

Tekijän taakka. Kunniaväkivalta voi olla henkisesti raskasta myös tekijälle. Kasvojen menettämisen pelko saattaa aiheuttaa psyykkistä stressiä ja näin vaikuttaa tekijän mielenterveyteen. Mitä ahtaamalla tekijä on itsensä kanssa, sitä enemmän hän todennäköisesti kaltoinkohtelee muita. (Karimi 2022, 25.) Toisten satuttaminen tai toisen kivun näkeminen on lähtökohtaisesti meistä epämielittävää ja tarkoittaa sitä, että toisen satuttaminen satuttaa myös tekijää (Nummenmaa 2022, 336). Tekijä ei siis turvaudu väkivaltaan lähtökohtaisesti sen takia, että hän nauttisi toisten alistamisesta tai vahingoittamisesta, vaan sen takia, että hän ei näe muuta vaihtoehtoa. Väkivaltaan turvautuminen uudessa ympäristössä ei ole merkki auktoriteetista, vaan merkki irtautumisesta muista sosiaalisista ja kulttuurisista vallan välineistä. (Karimi ym. 2022, 16–17.)

Kunniaväkivallan tekijät ovat yksilöitä ja luonteeltaan erilaisia. Siksi jokainen kunniaväkivalta tapaus tulisi kohdata nimenomaan ilman ennakkokäsityksiä. Tekijöillä saattaa olla erilainen sietokyky ja reagoititapa haasteisiin. Toinen voi yrittää sovinnollista ratkaisua tilanteeseen, kun taas toinen rai-vostuu ja pahimmillaan ajautuu väkivallantekoon. Vaikka uhrin käytökseen ollaan tyytymättömiä, ratkaisu siihen saattaa olla hyvinkin erilainen. Tekijälläkin saattaa olla pelko hylätyksi tulemisesta ja hän voi kokea keinottomuutta ja umpikujaan ajautumisen tunnetta. (Karimi ym. 2022, 17.)

4.2.2 Sopeutuminen uuteen yhteiskuntaan

Perheen lasten ja nuorten länsimaalaistuminen voidaan kokea tietyllä tapaa uhaksi, sillä kunniaat-to-man käytöksen riski on lähempänä kuin aikaisemmin. Suomalaisten arvojen omaksuminen ja per-heen jäsenten eriaikainen sopeutuminen uuteen kulttuuriin saattavat altistaa kunniaan liittyville kon-flikteille (Lidman 2015, 309). Maahanmuuttajalla tarkoitetaan yksilöä tai perhettä, joka tai jotka ovat todella muuttaneet maahan. Maahanmuuttajataustaisella tarkoitetaan jälkeläistä, jolla on enemmän tai vähemmän tiivis side vanhempinsa kulttuuriin. (Sisäministeri 2011, 4.)

Kaikki yleensä konkretisoituu maahanmuuton yhteydessä, kun Suomen yksilökulttuuri ja tasa-arvoi-semppi elinympäristö vaikuttavat nuoriin, vaikka todellisen tasa-arvon toteutumiseen on vielä matkaa Suomessakin. Länsimaiset arvot voivat näyttäytyä tekijälle uhkatekijöinä, sillä hän on itse lojaali patriarkaalisen kulttuurin kunnianormistolle ja maskuliinisille arvoille. (Karimi ym. 2022, 18.) Nuoret naiset voivat kokea länsimaisen kulttuurin voimaannuttava, ja he saattavat kokea, että heidän ei tarvitse enää hävetä sitä, että edustavat lähtömaan kulttuurin mielestä vähempiarvoista sukupuolta (Rikoksen anatomia 28.10.2021). Nuoret saattavat siis olla hyvinkin tietoisia länsimaisesta oikeus-käsityksestä ja yksilönvapauden ihanteista. Kunniaan liittyvä ajattelua voi toimia esteenä sille, että suomalaisen yhteiskuntaa ei sopeuduta (Lidman 2015, 309). Lapset ja nuoret elävät käytännössä kahdenlaisessa todellisuudessa, on oma yhteisö ja muu maailma.

Myös kantasuomalaisissa yhteisössä esiintyy samankaltaista ilmiötä. Kantasuomalaisten yhteisö-jen perheiden lapset käyvät yleensä ihan normaalia koulua ja omaksuvat koulumaailman kautta eri-laisia, heidän yhteisönsä toiminnasta poikkeavia tapoja. (Ruoho 2020, 276.)

Pelkkä maahan muuttaminen ei kuitenkaan lisää väkivaltarikosten todennäköisyyttä. Yleensä syyt liittyvät joko lähtömaan kulttuuriin tai esimerkiksi siihen, muuttaako ihminen ulkomaille omasta tah-dostaan töiden perässä vai turvapaikanhakijana. Tällaiset tekijät selittävät sen, kuinka tekijä sopeu-tuu yhteiskuntaan ja millaisen aseman hän uudessa maassa saavuttaa. Matala sosioekonominen asema voi olla yhteydessä väkivaltarikoksiin, joten on mahdollista, että tekoja voi selittää tiettyjen maahanmuuttajien huono-osaisuus. (Nummenmaa 2022, 127–128.)

Tekijän käyttäytymiseen voi vaikuttaa se, kuinka hyväksyttävänä kunniaväkivaltaa pidetään lähtömaan kulttuurissa. Kun kasvuympäristössä hyväksyttävänä pidettävä väkivalta ja sopeutumattomuus toisenlaiseen kulttuuriin yhdistetään, voidaan saada ainakin osittainen selitys väkivallantekoihin. Väkivalta on biologisen perustansa ohella myös kulttuurin muokkaama ilmiö. (Nummenmaa 2022, 128.)

Maahanmuuttajat esitetään usein vastakkaisina suomalaiselle kulttuurille, jolloin saatetaan olettaa, että patriarkalisuus ja naisiin kohdistuva väkivalta kuuluu vain näihin ”toisten” kulttuureihin (Lidman 2015, 311). On totta, että kunniaa vaalivissa yhteisöissä sukupuolimoraalille on säädetty toisenlaiset puitteet kuin yksilökulttuureissa. Yksilökulttuurin omaksuminen vähentää näiden perinteiden tarvetta, ja murtaa yhteisön luomat sukupuoliroolit. (Karimi ym. 2022, 16.)

4.2.3 Sukupuoli

Sukupuolten psykologiset ominaisuudet vaikuttavat miesten ja naisten väkivaltaiseen käyttäytymiseen. Miehet syyllistyvät etenkin vakavaan väkivaltaan naisia useammin ja heillä on usein taipumus kontrolloida kumppaninsa tai läheisensä käyttäytymistä väkivaltaisesti. Sukupuolten väliset käyttäytymiserot johtuvat sukupuoliin kohdistuvista erilaisista kulttuurisista ja sosiaalisista odotuksista. (Kivivuori ym. 2018, 365.) Jukka Savolaisen johtaman tutkimuksen mukaan ero tyttöjen ja poikien rikollisuudessa oli suurempi niissä maissa, joissa sukupuolirooleihin suhteuduttiin konservatiivisesti. Myös ihmislajin kehitys on suosinut miehille suurempaa riskinottoalttiutta kuin naisille. (Kivivuori ym. 2018, 366–367.)

Yhtenä sukupuolten eroa selittävänä tekijänä voidaan pitää sukupuolihormoni testosteronia, joka on riippuvainen rikoskäyttämisen kanssa. Testosteronia on toki molemmilla sukupuolilla, mutta miehillä sitä erittyy huomattavasti enemmän naisiin verrattuna. Myös erot miesten ja naisten aivojen rakenteissa selittävät sukupuolten eroavaisuuksia. Tällaisia rakenteellisia eroja ovat mm. tunteiden säätely ja toiminnanohjaus, jotka vaikuttavat rikoskäyttämiseen. (Kivivuori ym. 2018, 367.)

Vaikka kunnian palauttaminen ja sen vaaliminen nähdään usein miesten tehtäväksi, niin naisillakin on paikkansa kunniaväkivallan tekijöinä. Naisten aggressio on kuitenkin vuosisatojen ajan liitetty hysteerisyyteen, epärationaalisuuteen ja emotionaalisuuteen. Usein naiset häpeävät raivoamista, sillä he kokevat sen osoituksena lapsellisuudesta ja kykenemättömydestä hillitä tunteitaan aikuismaisesti. (Lidman 2015, 61.) Lähdemateriaalin perusteella, naisen rooli on yleensä toimia päätekijän ajatusmaailman tukijana sekä henkisen väkivallan suorittajana. Naiset eivät osallistu itse fyysisen väkivallantekoihin juurikaan, pois lukien tietenkin sukupuolielinten silpominen.

Se, millainen rooli naisilla on teoissa, riippuu täysin yhteisöstä. Suvun kunniaa voi olla hyvinkin vaikea puolustaa ilman naisen tukea. Helsingin yliopiston professori Marianne Muravyeva kertoi rikok-

sen anatomian jaksossa ”Haagan puukotus”, että ongelmana voi olla anoppi, joka yllyttää poikaansa kurittamaan uutta vaimoaan. Anoppi perustelee kuritusta sillä, että on myös itse kestänyt aikoinaan saman. (Rikoksen anatomia 28.10.2021.) Tämä herättää varmasti monella ristiriitaisia ajatuksia, sillä yleensä ajatus on se, että jos itse on ollut väkivallan uhrina, ei sitä haluaisi kenenkään muun kokevan.

Se, että kunniaan liittyvä väkivalta kohdistuu usein naisiin, johtuu valtarakenteista sekä yhteisöjen patriarkalisuudesta. Oikeastaan kuka tahansa, joka kokee yhteisön säännöt ja normit omakseen, voi toimia väkivaltaisesti henkilö kohtaan, joka aiheuttaa kunnian menetyksen eli julkista häpeää ja kasvojen menetyksen. Väkivallassa ei ole kyse väkivallan kunniallisuudesta ja usein luullaan, että teon motiivi on väkivallan kunniallisuus, vaikka motiivina on yleensä kunnian menettämisen pelko. (Aapakallio 2022, 176.)

4.2.4 Kulttuuri ja yhteisö yksilön ympärillä

Eri kulttuureissa on omat väkivaltakulttuurinsa sekä asennehistoriansa, jotka vaikuttavat kunniaväkivallan syntyyn. Yhteisön kunnia rakentuu sosiaalisesti yhteisön ehdoilla. Sosiaalistumisen myötä ihminen omaksuu yhteisön arvoja ja normeja ja alkaa toimimaan niiden mukaisesti. (Karimi ym. 2022, 7.) Omassa yhteisössä sukusiteet ovat erittäin tärkeitä ja jos suku katkaisee välit, uhri jää usein aivan yksin ja joutuu rakentamaan koko elämänsä uudelleen.

Asenteet eri yhteisön välillä vaihtelevat. Usein asenteet suurien kaupunkien ulkopuolella ovat vanhoillisempia, kuin kaupungissa. Kaupunkikulttuuri tai korkea koulutus eivät kuitenkaan takaa väkivaltakulttuurista luopumista. On totta, että kaupungissa tietty ”erilaisuus” nähdään hyväksyttävämpanä kuin pienemmillä paikkakunnilla, joka vaikuttaa yksilön sopeutumiseen. (Rikoksen anatomia 28.10.2021.) Erilaisuutta ei tietenkään saisi korostaa, vaan erilaisten tulisi antaa olla samaa kaikkien kanssa.

Uskonnon rooli kunniaväkivallassa vaikuttaa erittäin suurelta, koska moni rikoksentekijä vetoaa uskontoon oikeuttaakseen tekojaan. Ilmiötä esiintyy kuitenkin monissa uskontokunnissa ja maissa, joissa uskonnon rooli ei ole erityisen suuri. On myös paljon perinnöllisiä tapoja, jotka eivät liity siinänsä uskontoon. Tekijät saattavat siis vedota myös tiettyyn tapaoikeuteen, mutta vetoaminen uskontoon on yleisempää. (Rikoksen anatomia 28.10.2021.)

Ihmisten voi olla vaikea selittää ajatuksiaan, itselleen tärkeitä käsitteitä tai omia toimiaan ja sen takia vetoavat omaan kulttuuriinsa ja uskontoonsa selittäessään normeja ja käyttävät niistä sanoja kunnia, maine tai siveys (Aapakallio 2022, 176). Vastuu teoista sysätään siis uskonnolle ja kulttuurille. Kulttuurista ja uskonnosta tehdään siis kaikenkattava selitysmalli, joka sivuuttaa sosiaaliset,

taloudelliset ja poliittiset tekijät väkivallan ymmärtämisessä (Keskinen 2017, 272). Kulttuurisia piirteitä voidaan hyödyntää haitallisten, kuten valtasuhteiden ja hierarkkisten asemien esittämiseen ja ylläpitämiseen, mutta myös myönteisten asioiden edistämiseen (Törmä 2017, 300).

Väkivallantekijä saattaa olla olosuhteidensa uhri. Ikivanhojen ja epäreilujen perinteiden noudattaminen sosiaalisen paineen alla muuttavat tavallisen ihmisen hirviöksi. Pitää muistaa, että mikään kunniakäsitelmä tai yhteisöllinen perinne ei poista väkivallan vakavuutta eikä teon rangaistavuutta. (Lidman 2015, 236.) Kulttuuria ja sen käytäntöjä ei siis voida pitää tekojen oikeuttamisperusteena vaan tekojen takana on aina yksilön valinta ratkaista tilanne väkivallalla.

Tekijän maailmankuva. Tekijälle on tärkeintä se, mitä muut tietävät, ajattelevat tai ennen kaikkea puhuvat perheen ympärillä. Tärkeintä ei siis ole se, mitä joku perheen jäsen on tehnyt vaan se, miten hän itse näyttäytyy muiden silmissä. Tekijän perimmäinen tavoite on säilyttää ja turvata asemansa yhteisössä. Tällaisessa tilanteessa tekijä on hyvin altis ryhmäpaineelle. Tekijä voi harjoittaa väkivaltaa myös ilman ulkoista painetta. Ulkoisten tekijöiden tunnistaminen ja niiden käsitteleminen on tärkeää väkivallan estämiseksi. (Karimi ym. 2022, 24.)

On tapauksia, jossa kunnianttomuus hyväksytään, sillä lapsiin ei haluta vanhempien toimesta käyttää väkivaltaa. Jos tieto kunnianttomasta käytöksestä kuitenkin leviää perheen ulkopuolelle, ongelma ei ole enää perheen yksityisasiana vaan se koskettaa koko yhteisöä. Tällöin yhteisön jäsenet saattavat painostaa vanhempia ryhtymään toimiin kunnian palauttamiseksi. (Aapakallio 2016, 9). Yhteisö vaatii perheen isää tai veljeä ryhtymään toimiin, vaikka perhe olisi halunnut hoitaa asian muulla tavalla. Vaarana nimittäin on, että yhteisö rankaisee isää tai veljeä, jos nämä eivät hoidan yhteisön määrittämiä velvollisuuksia.

4.2.5 Kasvuympäristö ja vanhemmilta opitut mallit

Lapsuusajan rikoskäyttäytyminen on yksi aikuisiän rikollisuuden parhaista selittäjistä (Kivivuori ym. 2018, 377). Kaikista ei kuitenkaan tule aikuisiällä rikollisia. Geneettinen alttius ei ole kenenkään kohtalo, vaan perimä ja ympäristö muovaavat yksilön elämää. Vanhempien impulsiivinen käytös vaikuttaa lasten kasvuympäristöön ja näyttäytyy esimerkiksi puutteellisena lapsen perustarpeiden huolehtimisena sekä kasvatuksena, joka ei ole johdonmukaista. (Kivivuori ym. 2018, 378.)

Rikollisuus kasautuu yksilötasolla ja perheittäin ja rikosaktiivisuudella on ylisukupolvista jatkuvuutta. Rikollisten vanhempien lapset tekevät rikoksia todennäköisemmin kuin sellaisten vanhempien lapset, joilla ei ole rikosaktiivisuutta. (Kivivuori ym. 2018, 370–371). Väkivaltaisuus voi välittyä vanhemmilta lapsille ja huono vanhemmuus lisää merkittävästi lapsen aggressiivisuutta, väkivaltaisuutta ja muutenkin rikollisia taipumuksia. Aggressiiviset vanhemmat saattavat opettaa ja muovata tahtomattaan lapsistaan aggressiivisia. (Nummenmaa 2022, 173–174.) Vanhemmat yleensä kasvattavat lapsensa niin, kuin heidät on kasvatettu. Vanhemmat kuitenkin jakavat kasvatustietoa

ja kulttuurin lisäksi muutakin, nimittäin perimän. Jos perimää ei huomioida, ei voida sanoa, johtuuko rikoskäyttäytyminen sosiaalisesta ympäristöstä vai yhteisistä geneettisistä tekijöistä (Kivivuori ym. 2018, 371.) Perimällä on suuri vaikutus minkä tahansa käyttäytymispiirteen syntymisessä.

Ympäristö voidaan erotella jaettuun ympäristöön ja erottavaan ympäristöön. Jaetuilla ympäristötekijöillä tarkoitetaan esimerkiksi vanhempien sosioekonomista asemaa ja perheen kokoa. Jaettu ympäristö vaikuttaa sisaruksiin siten, että heistä tulee samankaltaisia. Erottavat ympäristötekijät taas vaikuttavat siihen, että sisaruksista tulee keskenään erilaisempia. Erottavia ympäristötekijöitä ovat muun muassa erilaiset ystäväpiirit ja yksilölliset kokemukset jostain tapahtumasta (Kivivuori ym. 2018, 372). Yhteisössä pyritään siihen, lapsista tulee samankaltaisia, yhteisön sääntöjä ja normeja noudattavia ”kunnan kansalaisia”. Vaikutteet muusta maailmasta koetaan uhaksi ja toisien arvojen oppiminen ja noudattaminen saattavat aiheuttaa kunniakonfliktin.

On selvää, että lapset omaksuvat samankaltaisen ajatusmaailman kuin vanhemmillaan. Tätä ajatusmaailmaa saattaa kuitenkin horjuttaa koulusta ja muista lähteistä saatu tietoa, joka saattaa olla rajusti ristiriidassa yhteisön kunniakäsitysten kanssa. Tilanne on vaikea lapsille ja he joutuvat ikään kuin elämään kahden maailman välissä ja valitsemaan, miten he haluavat elämänsä elää. Vanhemmat tietenkin puolustavat omia tapojaan ja he uskovat vilpittömästi, että toimivat lastensa parhaaksi. Vanhemmat välittävät lapsilleen kulttuuriaan, identiteettiään ja tapojaan ja se tekee lapsista heidän kulttuurinsa jäseniä. (Rikoksen anatomia 28.10.2021.)

Lapselle tulisi luoda sellaiset kasvuolosuhteet, jossa hänen tunne-elämänsä kehittyy terveeksi. Eri-tyisesti voimakasta syyllistämistä tulisi välttää, sillä syyllisyydellä manipuloitu lapsuus vaarantaa ihmisen tervettä kehitystä. Lapsi on täysin vanhempiensa armoilla eikä kypsymättömänä osaa käsitellä ajatuksiaan ja tunteitaan järjen tasolla, eikä näin ollen osaa esimerkiksi sanallistaa pelkojaan. Lapsi on usein herkkäuskoinen ja sinisilmäinen ja luottaa siihen, mitä vanhemmat opettavat (Tapio Puolimatka, viitattu teoksessa Ruoho 2022, 158–159).

Kunniaan liittyvä väkivalta ei tuhoa perhesuhteita automaattisesti, mutta uhrin suhde tekijään saattaa muuttua. On normaalia, että vanhemmat kokevat kiintymystä lapseen, mutta yhteisön silmissä vanhemmat ovat epäonnistuneet yhdessä tärkeimmässä tehtävässään. (Lidman 2015, 189.)

4.2.6 Sosiaaliset suhteet ja sosiaalinen paine

Sosiaaliset suhteet. Muiden ihmisten näkemyksillä on merkitystä niin yhteisöllisessä kuin yksilökulttuurissa. Lähtökohtaisesti ihmiset hakevat jossain määrin hyväksyntää toiminalleen. Hyväksynnän tuoma mielihalu opitaan jo lapsena, kun vanhempien myönteisestä tunnereaktiosta haetaan turvaa. Kunnia-ajattelun omaavissa yhteisöissä, yhteisön sääntöjen noudattaminen takaa yksilölle tietyllä tapaa helpomman elämän, koska hän voi ennakoida tekojensa seurauksia. (Lidman 2015, 185.)

Sosiaalisissa suhteissa tärkeässä asemassa ovat sosiaaliset normit, eli ihmisten välisiin suhteisiin liittyvät sosiaaliset tavat. Myös moraaliset normit ovat tärkeitä ihmisten välisissä suhteissa, sillä ne määrittävät sen, mitä me pidämme oikeana ja vääränä. Kuten on jo usein todettu, käyttäytyminen vastoin yhteisön normeja ja moraalia, voi aiheuttaa rangaistuksen. Rangaistuksen ideana on ylläpitää sosiaalisia normeja ja varmistaa, että yhteisön jäsen noudattaa moraalisia normeja. Normien noudattamista voidaan varmistaa sosiaalisen kontrollin ja sosiaalisen paineen avulla. Tätä tapahtuu kaikissa ihmisyyhteisöissä, eli tapaa ei voida liittää pelkästään yhteisöön, jossa esiintyy kunniaväkivaltaa. (Aapakallio 2022, 169–170.)

Lapset ja nuoret, jotka sosiaalistuvat jonkun tietyn yhteisön piirissä, kasvavat ajattelemaan, että kaikki mitä ympärillä eli yhteisön sisällä tapahtuu, on normaaliin elämään kuuluvaa. Rajujakaan tapahtumia ei välttämättä osata kyseenalaistaa ja sillä tekoja puolustetaan sanomalla, että ne kuuluvat kulttuuriin tai uskontoon. Monet eivät varmasti tunnista omassa elämässään kunniaan liittyvä väkivaltaa, jos asiaa ei kuvailla niin, että kyseessä on rikos. (Aapakallio 2022, 176.)

Tekijä saattaa kokea, että ulkopuoliset eivät ymmärrä häntä ja aliarvioivat hänen huolensa. Viranomaisten puuttuminen tilanteeseen saattaa huolestuttaa tekijää, sillä hän pelkää perheen hajomista tai lasten sijoittamista muualle, pois perheestä. Kunniaan liittyvä kriisi nähdään usein perheen yksityisasia, eikä tekijä halua kenenkään tietävän kriisistä, sillä kriisi paljastaisi hänen epäonnistuneensa perheen auktoriteettina. (Karimi ym. 2022, 18.)

Sosiaalinen paine. Tekijään kohdistuu paineita usein monesta suunnasta. Taustalla voi olla yhteisön luoma paine, tiedon puute, huoli omasta asemasta, ylisukupolviset traumat, mallioppiminen, maahanmuuttostressi tai kotoutumisen haasteet. Ihmiset saattavat turvautua väkivaltaan silloin, jos koetaan, että jokin itselle tärkeä asia on uhattuna, eikä asiaa osata tai kyetä puolustamaan tai tavoittelemaan muulla tavalla kuin väkivallalla. (Karimi ym. 2022, 17.)

Tekijää ympäröivä yhteisö saattaa olla haitallinen, sillä se luo paineita toimia kunnianormiston mukaisesti, kun taas ympäröivä yhteiskunta ei jätä siihen mahdollisuutta. Mitä tiiviimmät siteet tekijällä on yhteisöön, sitä suurempi arvoriitojen riski on. Yhteisö on tavallaan piirittänyt tekijän fyysisesti, mutta myös virtuaalisesti sosiaalisen median avulla. Tekijä voi olla fyysisesti täällä, mutta hänen identiteettinsä on voinut jakautua kahden kulttuurin välille. (Karimi ym. 2022, 16.)

Kunniakulttuurin määrittämät sukupuoliroolit rajoittavat myös miesten mahdollisuuksia integroitua. Liian monet maahanmuuttajat eivät löydä paikkaansa yhteiskunnassa. Kunniaväkivallassa on kyse vähemmistön vähemmistöstä. (Talvitie 2022, 209.) Vaikenemisen kulttuuri mahdollistaa väkivallan jatkumisen ja väkivaltaisen käyttäytymisen mallin siirtymisen sukupolvelta toiselle.

4.3 Kunniaväkivallan tekijän riskitekijöiden tunnistaminen poliisin työssä

Poliisilla ei ole valtuuksia antaa diagnooseja tai kertoa, mistä ihmisten käyttäytyminen johtuu. Tilanteisiin, joissa epäilläään kunniaväkivaltaa, tulisi mennä mahdollisimman avoimin mielin, uteliaana ja valmiina näkemään kaikki hienovaraisetkin merkit. Hyvästä ihmistuntemuksesta on tällaisissa tilanteissa hyötyä. Varhainen puuttuminen, luottamuksen rakentaminen, hyvä vuorovaikutus, tarkasti kohdennetut resurssit ja toimenpiteet sekä neutraali asennoituminen yhteisön eri jäseniin ovat avainasemassa ilmiön poiskitkemisessä. (Karimi ym. 2022, 14.) Riskitekijöitä on siis mahdollista tunnistaa, mutta se vaatii sen tekijältä paljon.

Ennaltaehkäisy ja varhaisen tunnistamisen merkitys korostuivat lähdemateriaalissa. Ennen kuin itse ilmiöön ja sen tekijän riskitekijöihin pystytään puuttumaan, ilmiö pitää tietää ja tunnistaa. Mitään yksiselitteistä listaa merkeistä, joista kunniaväkivaltaa voisi tunnistaa, ei kuitenkaan ole. Mikään yksittäinen merkkikään ei kerro, että kyseessä on nimenomaan kunniaväkivalta vaan taustalla saattaa olla aivan jotain muuta. (Karimi ym. 2022, 13.)

Jotta kunniaväkivaltaa voisi tunnistaa, tulee olla riittävä tietoa lähisuuhdeväkivallan sekä kunniaväkivallan eri ilmenemismuodoista. Yhteisön asema väkivallassa erottaa kunniaväkivallan lähisuuhdeväkivallasta. Siksi tällaisissa lähisuhteissa tapahtuneissa väkivallanteoissa tulisikin tarkastella sitä, onko kyse yhden ihmisen teosta vai laajemman ihmisryhmän kokonaisvaltaisesta panoksesta. Poliisin pitää kyetä ymmärtämään, mitä tasapainoiseen perhe-elämään kuuluu ja mikä on vääränlaista vallankäyttöä. (Karimi ym. 2022, 13.) Alkuvaiheen varoitusmerkkejä ei tulisi sivuuttaa sillä seuraukset saattavat olla katastrofaaliset. Väkivaltakulttuuriin rakenteisiin ja ihmisten asenteisiin tulisi saada muutos. Väkivalta tulee tuomita aina, mutta ei ihmistä tekojen takana.

Kunniaväkivallan tekijän riskitekijöiden tunnistamista ei käsitelty lähdemateriaalissa, joten tarkkaa ohjetta tai työkaluja en pysty antamaan niiden tunnistamiseen. Seuraavaksi kuitenkin käyn muutamia asioita läpi, mitä olisi hyvä ottaa huomioon tunnistuksessa.

4.3.1 Tekijöiden yksilöllinen kohtaaminen

On tärkeää tiedostaa, että tekijä ei välttämättä tiedä, että kyseessä on kunniaväkivalta. Tekijä ei välttämättä tunne kunniaväkivaltaa käsitettä tai miellä toimintaansa kunniaväkivallaksi. Väkivaltaa tulisikin lähestyä epäsuorin kysymyksin kyselemällä tilanteesta ja taustoista monella eri tapaa, jotta kokonaisuus hahmottuisi. (Karimi ym. 2022, 14.) Hyviä kysymyksiä voisi olla muun muassa ”Miksi koet, että X:n (uhri) toimintaa on vaikea hyväksyä” ja ”Jos X käyttäytyy jatkossakin samalla tavalla, mitä siitä voi seurata?” (Karimi ym. 2022, 20.)

Kunniaan liittyvä väkivaltaa ei pystytä siis tunnistamaan kysymällä suoraan, että ”oletko kokenut tai tehnyt kunniaan liittyvää väkivaltaa”. On mahdollista, että tekijä ei koe tarvetta avun hakemiseen niin kauan, kuin kontrollin alla elävät alistuvat hänen tahtoonsa. Niin kauan, kun tilanne on tämä,

tekijät voivat kokea käytöksensä yhteisön hyväksymänä ja toivomana. Puuttumista vaikeuttaa myös se, että yleensä tilanne halutaan pitää perheen, lähipiirin tai yhteisön sisäisenä salaisuutena. (Karimi ym. 2022, 13.) Termit ”kunnia” ja ”kunniaväkivalta” soveltuvat siis lähinnä ammattilaisten väliseen keskusteluun (Karmi ym. 2022, 18.)

Myös kunniaväkivallan tekijät tavoittelevat teollaan jotain hyvää, vaikka heidän käyttämänsä keinot saattavat olla vääriä. Tärkeää on auttaa tekijää näkemään, että tietyt keinot ovat seurauksiltaan haitallisia ja jopa laittomia. Samalla tulisi auttaa tekijää löytämään vähemmän haitallisia tapoja saavuttamaan tavoitteitaan. (Karimi ym. 2022, 17.) Keskustelu ihmisytydestä, hyvinvoinnista ja onnellisuudesta yleisellä tasolla saattaa auttaa jään rikkomisessa. Tekijälle tulisi löytää uusi maskuliininen rooli ja yhteisön tapa hyväksyä hänet miehenä. (Lidman 2015, 306.) Tilanteisiin tulisi puuttua ohjaavalla otteella, jotta tarkoituksenmukainen lopputulos saataisiin. Kunniaväkivalta kierteen loppuminen vaatii töitä uhrin, mutta myös tekijän kanssa.

4.3.2 Ennakkoluulottomuus ja kulttuurisensitiivisyys

On paljon merkitystä, miten perinteitä tulkitaan, millainen on sosioekonominen asema tai eletäänkö maan etelä vai pohjoisosassa. Muutto toiseen maahan tai toiseen kaupunkiin ei kuitenkaan muuta uhkaa, vaan muutos tulee ensisijaisesti saada ihmisten ajatusmaailmaan. Muutto toiseen maahan tai kaupunkiin saattaa kuitenkin auttaa, jos ollaan valmiita kohtaamaan uusia arvoja (Rikoksen anatomia 28.10.2021.) Ennalta estämisen kannalta tärkeää on kotiuttaminen. Historian ja ruokakulttuurin lisäksi olisi tärkeä keskittyä myös siihen, millainen arvo- ja oikeusjärjestelmä uudessa kotimaassa vallitsee.

Lähtökohtaisesti läheisen aiheuttama väkivalta koetaan aina häpeällisenä asiana, niin tekijän kuin uhrin kannalta. Puhuminen teosta saattaa olla vaikeaa ja asiaa salaillaan. Teko saatetaan jopa nähdä normaalina toimintatapana, ottaen huomioon perheen kasvatuskulttuurin. Väkivalta saattaa siis jäädä piiloon senkin takia, että uhri ei tiedä oikeuksiaan (THL).

Kulttuurisensitiivisyys on yksi väkivallan ennaltaehkäisyn edellytys. Kulttuurisensitiivisyys ei tarkoita sitä, että kulttuuri pitää opetella täydellisesti, vaan sitä, että ymmärretään avainhenkilöiden taustojen merkitystä kunniaväkivalta tapauksissa. On ymmärrettävää, että vieras kulttuuri tuo haasteita ja ennakkoluuloja. Ihmisten aito kohtaaminen ja kuunteleminen niin sanotusti avoimin mielin, lievittää tuntemattoman edessä koettua ja sinänsä inhimillistä varauksellisuutta. (Lidman 2015, 191.) Tuki on tärkeää, eikä yhteisöön voi vaan marssia sisälle ja julistaa, että ”te ette ymmärrä asioita ja teitä kohdellaan kaltoin” (Rikoksen anatomia 28.10.2021).

5 POHDINTA

Ihmiset ovat erilaisia ja ihmisten toimintaan vaikuttavat monet eri tekijät. Kunniaväkivallan tarkoitus on palauttaa kunnia, mutta nähdäänkö tekoa rikoksena? Jos tekijältä kysytään, että oletko uhkaillut tyttäresi tappamisella, vastaus saattaa hyvinkin olla myöntävä. Kun sitten kysytään, että kokeeko tekijä syyllistyneensä asiassa laittomaan uhkaukseen, vastaus on kieltävä. Toimintaa ei siis nähdä rikoksena, vaan oikeudellisena toimenpiteenä. On varmasti myös yksilöitä, jotka tietävät syyllistyneensä rikokseen tai mieltävät vähintään loukanneensa uhrin perusoikeuksia. Fakta on kuitenkin se, että väkivallalla on aina tekijänsä.

On hyvä selvittää, johtuuko tekijän toiminta ulkoisista tekijöistä, kuten koetusta ryhmäpaineesta, vai johtuuko toiminta yksilön vahvasta kiintymyksestä perinteisiin, kuten sukupuolimoraaliin liittyviin periaatteisiin. Vai onko kyse jostain muusta, kuten tekijän persoonasta, mielenterveydestä tai päihteisiin liittyvistä ongelmista. (Karimi ym. 2022, 21.)

Tarkkaa listaa en pystynyt riskitekijöistä ja niiden tunnistamisesta antamaan, sillä kunniaväkivallan tekijöistä ei löytynyt niin laajaa kirjallisuutta kuin esimerkiksi uhreista. Jos tekijät kirjoittaisivat omasta elämästään elämäkertaa, ilmiötä olisi helpompi lähestyä. Tunnistamiseen tarvittaisiin nimenomaan tietoa konfliktien osapuolilta niin, että tilannekuva pystyttäisiin rakentamaan.

Selviä yksilön riskitekijöitä kunniaväkivalta tapauksissa on vaikea määrittää. On kuitenkin paljon tekijöitä, jotka vaikuttavat yksilön toimintaan. Kunniaväkivallan riskitekijöiden tunnistaminen poliisin työssä äärimmäisen haastavaa ja vaatii poliisilta paljon. Tunnistaminen vaatii ilmiön parissa työskenteleviltä omistautumista ja enne kaikkea ennakkoluulottomuutta.

5.1 Yhteisön vaikutus tekijään

Kunniaväkivalta on ennen kaikkea yhteisöllinen ilmiö, jossa yhteisön painostuksella katsottiin olevan suuri vaikutus tekijän toimintaan. Haitalliset perinteet vaikuttavat tekijään, vaikka tekijä itse olisi halukas selvittämään tapaukset sovinnollisesti. Jotkut tekijät taas kokevat perinteet omakseen ja toimivat kunniaväkivallan tekijöinä ilman painostusta, eli omasta tahdostaan. Pitää kuitenkin muistaa, että jos yhteisössä tapahtuu väkivallanteko, se ei ole automaattisesti kunniaväkivaltaa. Yhteisön vahvalla kunnia-ajattelulla on varmasti suurin vaikutus tekijän toimintaan. Todellisuus vääristyy, sillä tekijä saattaa kokea toimenpiteet yhteisön hyväksyminä, jopa toivomina.

Yhteisöllä on muutenkin laaja-alainen vaikutus tekijän käyttäytymiseen painostuksen lisäksi. Yhteisön sääntöjä ja tapoja opetetaan nuoresta pitäen ja jäseniä veloitetaan toimimaan niiden mukaisesti. Keskiössä on yhteisö, ei niinkään yksilön omat tarpeet tai käsitykset oikeasta ja väärästä. On säännöt, miten pitää toimia ja kulttuurillisia asioita, miten tiettyssä asemassa olevan tulee käyttäytyä.

Yhteisössä on myös paljon hyvää, mutta tällaisten haitallisten perinteiden opettaminen vaarantaa lasten kehitystä ja muun muassa identiteetin rakentumista. Lapset ja nuoret suljetaan pois muulta maailmalta ja yhteisön tapa elää osoitetaan ainoaksi oikeaksi tavaksi. Varsinkin maahanmuuton yhteydessä todellisuus saattaa aueta ja ymmärretään, että on myös muita tapoja elää ja hoitaa asioita. Yhteisön uhkailu ulkopuolella jättämisellä pitää kuitenkin osan kuuliaisena yhteisön säännöille, sillä vieraassa maassa yksin jääminen pelottaa, eikä esimerkiksi ole taloudellista kykyä irtaantua yhteisöstä.

Kun asenteisiin ja käyttäytymiseen päästään kiinni, voidaan vaikuttaa haitallisiin perinteisiin. Tämä vaatii yksilön mutta myös koko yhteisön asennemuutosta. Tärkeää on miettiä, mikä on tekijän asema kyseisessä yhteisössä. Jos tekijä on niin sanottu pääjäsen, pystytäänkö myös muihin jäseniin vaikuttamaan helpommin hänen kauttaan? On myös ymmärrettävä, että jotkut eivät puhu, sillä asiasta puhuminen saattaa olla yksikertaisesti niin iso tabu. (Karimi ym. 2022, 14.)

Haitallisista perinteistä eroon pääseminen vaatii paitsi yksilöiden, mutta myös kulttuureiden kunnioittamista. Ihmisoikeuksien vastaisia tekoja ei tarvitse kuitenkaan kenenkään hyväksyä. (Lidman 2015, 308.) Kaiken väkivaltatyön tulee olla kulttuuri- ja sukupuolisensitiivistä. Kun puhutaan kunniaan liittyvästä väkivallasta, vaatii se yhteisöllisten elementtien huomioon ottamista. Pitää kuitenkin myös muistaa sosiaaliset ja historialliset vaikutukset, sillä väkivaltaa ei saa liittää vain kulttuuriin.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Kunniaan liittyvä väkivalta on ilmiönä niin laaja, että sen kokonaiskuvaa on vaikea selittää ja sille on vaikea antaa yksiselitteistä määritelmää. Päätös käyttää väkivaltaa on kuitenkin aina yksilön ratkaisu, eikä kulttuuria voida näin ollen pitää väkivallantekijänä. Väkivallan tekemisellä voi kuitenkin olla suhde yksilön kulttuuriseen taustaan. Koko kulttuuria ei voi kuitenkaan leimata huonoksi, vaikka jotkin käytänteet näyttävät huonolta ihmisoikeusnäkökulmasta.

Eniten kunniakonflikteja aiheuttavat varmasti erilaisten arvojen yhteentörmäykset. Jotta kunniakonflikteista päästäisiin, vaatisi se ensisijaisesti muutosta yksilöissä, mutta myös kulttuurissa. Jos siis yksilöt alkavat muuttaa tapojaan, niin alkavatko kulttuuriin ikivanhat perinteet myös pikkuhiljaa haihtumaan? Kaikkia tapoja ei tietenkään tarvitse kitkeä pois, vaan ainoastaan huonot, kuten esimerkiksi väkivaltaisuus.

Kunniaan liittyvä väkivalta on tullut tietooni aikoinaan tapausten kautta, johon on liittynyt maahanmuuttajia. Käsite kunniaväkivallasta levisi kuitenkin nopeasti koskettamaan myös muita yhteisöjä. Käsite yhteisöllisyydestä taas kasvoi ja kehittyi koko opinnäytetyöprosessin ajan. Mielestäni ei siis voida puhua muiden väkivallasta vaan kunniaväkivalta koskettaa loppujen lopuksi aika montaa ihmistä ja monissa tapauksissa on kunniaväkivallan piirteitä. Näkisin, että kunniaväkivalta ei vaadi aina tekoa, vaan se voi leijua ihmisten mielissä heidän tietämättään. Vaikka pääsääntöisesti puhun

opinnäytetyössäni merkittävistä, kaikkien tiedossa olevista yhteisöistä, se ei poista kunniaväkivaltaa pienemmistä yhteisöistä.

Olen huomannut, että kunniaväkivaltaan liittyy paljon ennakkoluuloja ja oletuksia. Usein kuvitellaan, että tapauksen tulee aina täyttää jonkin rikoksen tunnusmerkistö. Kunniaväkivalta on kuitenkin paljon enemmän ja sillä on pitkäkestoiset vaikutukset yksilön elämään, niin tekijän, uhrin kuin muidenkin yhteisön jäsenten. Kunniaväkivalta tapauksissa tulisi nähdä pintaa syvemmälle ja pohtia, onko kyseessä todellisesti yhteisön vai yksilön oma tahto. Tätä pitäisi pohtia niin tekijän kuin uhrinkin kohdalla.

Vain murto-osa kunniaväkivalta tapauksista tulee poliisiin tietoon ja suurimpana ongelmana on varmasti se, että ilmiötä ei tunnisteta. Teko saattaa näyttytyä tavallisena laittoman uhkauksena, mutta todellisuudessa se voi olla jäävuorenhuippu vuosia kestäneelle kaltoinkohtelulle. Tärkeää olisi, että ilmiön todellisuus sisäistettäisiin ja otettaisiin huomioon työtehtävissä. Neutraali suhtautuminen kunniaväkivallan osallisiin helpottaa työskentelyä. Ihmisen ja hänen tekonsa erottaminen toisistaan on myös tärkeää. Ihminen tulisi hyväksyä ihmisenä, vaikka hän tekisikin väärä tekoja. Väki-vallantekoa ei itsessään tarvitse hyväksyä.

Tämä opinnäytetyö toimii hyvänä yleiskatsauksena kunniaväkivaltaan sekä sen tekijöihin. Tekijöitä voisi tutkia vielä yksityiskohtaisemmin, sillä kunniaväkivaltaa tulee esiintymään niin kauan kun sillä on tekijänsä. Tekijää voisi esimerkiksi lähestyä ennalta estävän näkökulman kautta, eli voisi käydä läpi, mitä toimenpiteitä on tehty ennalta estämisen eteen, missä on onnistuttu ja missä epäonnistuttu. Muutenkin työskentelyä kunniaväkivallan tekijän kanssa voisi käsitellä myöhemmissä opinnäytetöissä, sillä aiheesta löytyy tällä hetkellä hyvin vähän tietoa. Myös eri poliisilaitosten käytännöt kunniaväkivalta tapauksissa olisi mielenkiintoinen aihe tutkittavaksi.

6.1 Luotettavuus ja eettisyys

Opinnäytetyön luotettavuuteen vaikuttaa erityisesti aineiston määrä. Aineistoa voidaan taas pitää riittävänä, kun uuteen aineistoon perehtyminen ei tuo tutkittavana olevaan ongelmaan uutta tietoa, vaan toistaa olemassa olevaa. Kun tarkastelin eri lähteitä, kiinnitin huomiota lähteen alkuperään, julkaisijaan ja teoksen ikään.

Käytin päälähteinä luotettaviksi katsomiani teoksia ja lisäsin suppeammista teoksista uutta tietoa opinnäytetyöhön. Huomasin kuitenkin jossain vaiheessa uuden lähdemateriaalin toistavan jo olemassa olevaa aineistoa, joka oli päätynyt opinnäytetyöhön. Tutustuin siitä huolimatta uusiin lähteisiin lisätiedon saamiseksi. Uutta tietoa tuli, mutta niillä ei ollut merkitystä opinnäytetyön tavoitteiden saavuttamiseksi, joten totesin opinnäytetyön ja sen aineiston olevan luotettavuuden kannalta riittävä. Aihe on sellainen, että sitä pystyisi tutkimaan loputtomiin, joten selvä rajaus oli tehtävä.

Opinnäytetyö on tehty eettisiä periaatteita noudattaen. Muiden tekemiä teoksia on kunnioitettu niin, että lähdeviitteet ovat asianmukaisia. Olen lainannut teoksista joitain sitaatteja, sillä ne rikastuttivat käsiteltävää aihetta. Myös sitaatteihin on merkattu lähde asianmukaisesti. Omat kommentit on pyritty erottamaan lähdemateriaalista saadusta tiedosta. Tulokset perustuvat kerättyyn aineistoon, eikä niitä näin ollen ole vääristelty.

6.2 Tavoitteet ja niiden toteutuminen

Opinnäytetyön tavoitteena oli käsitellä kunniaväkivaltaa ilmiönä laajasti sekä kunniaväkivallan tekijän riskitekijöitä ja niiden tunnistamista. Kunniaväkivaltaan liittyvää kirjallisuutta löytyi laajasti ja eri yhteisöissä eläneiden elämäkerrat auttoivat ilmiön ymmärtämisessä. Yritin lähestyä ilmiötä yksilöiden ja yhteisön näkökulmasta niin, että lukija käsittäisi ilmiön moninaisuuden. Ymmärryksen takaamiseksi vertailin myös ”normaalia” toimintaa ”epänormaaliin” toimintaan, sillä kunniaväkivalta on räikeässä ristiriidassa sen kanssa, mitä me pidämme hyvänä ja oikeudenmukaisena. Mielestäni onnistuin ilmiön määrittämisessä hyvin.

Riskitekijöiden pohtiminen ja niiden tunnistaminen jäi puutteelliseksi, sillä tekijöistä löytyi hyvin vähän kirjallisuutta. Käsittelin aihetta kuitenkin yleisellä tasolla, eli mikä yleensä voi vaikuttaa tekijöiden rikoskäyttäytymiseen. Peilasin näitä yleisiä asioita kunniaväkivallan tekijään ja yhdistelin mahdollisia riksitekijöitä. Tavoittelin selkeää yhteenvetoa, mutta sellaista en kuitenkaan täysin pystynyt luomaan. Aihealue jäi paljon pohdiskelun tasolle, sillä jokainen kunniaväkivallan tekijä on erilainen ja toimintaan saattavat vaikuttaa monet eri tekijät.

6.3 Ajankohtaisuus ja tarpeellisuus

Kunniaväkivallan todellinen määrä on Suomessa ja varmasti koko maailmassa vielä arvoitus. Kunniaväkivaltaan puuttuminen vaatii ensisijaisesti ilmiön tunnistamista, vaikka yksi yksittäinen teko ei vielä kerro, että teon motiivina on nimenomaan kunnia.

Opinnäytetyö on aiheeltaan ajankohtainen ja tarpeellinen. Kunniaväkivaltaa tulee esiintymään niin kauan, kun sillä on tekijänsä, ja niin kauan, kun tekijä noudattaa ikivanhoja ja haitallisia perinteitä. Tarkoituksena oli avata lukijan silmät siihen, että kunniaväkivaltaa esiintyy yllättävän lähellä, eikä se koske pelkästään maahanmuuttajia tai kantasuomalaisia uskonnollisia yhteisöjä.

THL:n blogissa oli mainittu, että kunniaan liittyvä väkivalta on paljon yleisempää ja monisyisempää, kuin siitä annettavat tuomiot (THL Blogi 2021). Opinnäytetyötä tehdessäni yritin perehtyä ilmiöön mahdollisimman hyvin, ja käytinkin siihen paljon aikaa. Silti jäi tunne, että käteen jäi vain pintaraapaisu. Kunniaväkivalta voi siis tosiaan olla yleisempää ja monisyisempää, mitä osaamme edes ajatella.

LÄHTEET

- Aapakallio, J. 2014: Perustietoa kunniaan liittyvistä konflikteista ja kunniaan liittyvästä väkivallasta. Helsinki, Kalliolan nuoret ry.
- Aapakallio, J. 2022: Kunnia- ja siveyskäsitteet suomalaisten muslimien elämässä. Teoksessa Pauha, T ja Konttori, J. 2022: Suomalaiset muslimit. Gaudeamus e-kirja.
- Aapakallio, J. Kunniaan liittyvän väkivallan vastainen työ vaatii moniammatillista yhteistyötä. Sopus Talks -podcast. Kuunneltavissa: <https://open.spotify.com/episode/5AeqP2iab2EBUkSzagocRs>. Kuunneltu 3.12.2022.
- Ala-Lipasti, R. & Bauters, A. 2009: Kunniaväkivalta. Helsinki, VSL.
- Allahyari, M. Kunniaan liittyvän väkivallan vastainen työ poliisin näkökulmasta. Sopus Talks -podcast. Kuunneltavissa: <https://open.spotify.com/episode/2bjKbq0M0mTV3f9giuKkcO>. Kuunneltu: 3.12.2022.
- Hansen, S. & Sams, A. & Jäppinen, M. & Latvala, J. 2016: Kunniakäsitykset ja väkivalta – selvitys kunniaan liittyvästä väkivallasta ja siihen puuttumisesta Suomessa. Helsinki, Ihmisoikeusliitto.
- Hong T. 2019: Kunniaan liittyvän väkivallan uhrin oikeudellinen asema. Turun yliopisto. Turku, Painosalama Oy.
- Lantela, M. 2023: Ihan tavallinen perhe. Uutinen 27.1.2023, Yle. Luettavissa: <https://yle.fi/a/74-20009307> . Luettu 27.1.2023.
- Ihmisoikeusliitto (a): Kysymyksiä ja vastauksia kunniaan liittyvästä väkivallasta. Julkaistu: 9.6.2016. Luettavissa: <https://ihmisoikeusliitto.fi/kysymyksia-vastauksia-kunniaan-liittyva-vakivalta/> . Luettu 9.1.2023.
- Ihmisoikeusliitto (b): Miten tunnistaa ja puuttua kunniaan liittyvään väkivaltaan? Julkaistu: 9.6.2016. Luettavissa: <https://ihmisoikeusliitto.fi/miten-puuttua-kunniaan-liittyvaan-vakivaltaan/> . Luettu 9.1.2023
- Kainulainen, H. & Niemi, J. 2017: Parisuhdeväkivallan tunnistaminen rikosoikeudellisessa järjestelmässä. Teoksessa Niemi, J, Kainulainen, H, Honkatukia, P 2017: Sukupuolistunut väkivalta. Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma. Tampere, Vastapaino. 138–155.
- Karimi, R. & Al-Shmes, D. & Hintikka, S. & Kankare, M. & Abbasi, F. 2022: Kunnian ja häpeän ristipaineessa. Opas ammattilaisille kunniaan liittyvän väkivallan tekijöiden kohtaamiseen. Didar, kunnii-

aksi-hanke. Luettavissa: https://1590069.168.directo.fi/@Bin/c02eba32f57d1cc06c1a116daacea1fa/1676547245/application/pdf/258580/Kunniaksi_Opas_VALMIS_final.pdf Luettu: 6.2.2023.

Keskinen, S. 2017: Erojen näkökulma ylirajaisiin muuttoliikkeisiin ja sukupuolistuneeseen väkivaltaan. Teoksessa Niemi, J, Kainulainen, H, Honkatukia, P 2017: Sukupuolistunut väkivalta. Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma. Tampere, Vastapaino. 269–285.

Kivivuori J. & Aaltonen M. & Näsi M. & Suonpää K. & Danielsson P. 2018: Kriminologia: rikollisuus ja kontrolli muuttuvassa yhteiskunnassa. Gaudeamus e-kirja.

Kivivuori, J. 2008: Rikollisuuden syyt. Helsingin yliopisto. Kustannusosakeyhtiö Nemo.

Koskela, S. 28.11.2021. Kunniaan liittyvän väkivallan vastainen työ poliisin näkökulmasta. Söpu Talks -podcast. Kuunneltavissa: <https://open.spotify.com/episode/2bjKbg0M0mTV3f9giuKkcO>. Kuunneltu: 3.12.2022.

Lidman, S. 2015: Väkivaltakulttuurin perintö. Sukupuoli, asenteet ja historia. Helsinki, Gaudeamus.

Nummenmaa, L. 2022: Pahuus: Ihmisluonnon pimeä puoli. Tammi e-kirja.

Oksanen, M. 2017: Kunniaan liittyvän väkivallan tunnistaminen poliisityössä – Kunniamotiivi rikosilmoituksissa. Poliisiammattikorkeakoulu. AMK-opinnäytetyö.

Vedenpää, V. 2020: Pääministeri Sanna Marinin muotikuva synnytti naisvihaa vastustavan some liikkeen – "Marinin toiminta on hyvin tietoisista", sanoo tutkija. Uutinen, Yle 12.10.2020. Luettavissa: <https://yle.fi/a/3-11590550> . Luettu: 23.1.2023

Rautakoski, J. 2020: Kunniaan liittyvän väkivallan tunnistaminen hälytystehtävillä. Opas kenttäpartioille. Toiminnallinen opinnäytetyö. Poliisiammattikorkeakoulu. AMK-opinnäytetyö.

Rautiokoski, M. & Janhunen-Ruusuvuori M. 2016: Kohtaaminen ja dialogi kunniakulttuuri- ja kunniaväkivaltatyössä. DIDAR-hanke. Tampere, Viestipaino Oy. Luettavissa: https://1590069.168.directo.fi/@Bin/26e837c8a642218d46be3a91a01acbcc/1676546840/application/pdf/213605/DIDAR_kirja_pdf.pdf . Luettu 16.2.2023

Rikoksen anatomia 28.10.2021. Haagan puukotus. Video. Katsottavissa: Discovery+. Katsottu: 1.2.2023.

Ronkainen, S. 2017: Mitä on väkivalta? Erontekojen tärkeydestä, yhteyksien näkemisestä. Teoksessa Niemi, J, Kainulainen, H, Honkatukia, P 2017: Sukupuolistunut väkivalta. Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma. Tampere, Vastapaino. 19–35.

Ruoho, A. 2022: Päästä meidät pelosta: hengellinen väkivalta uskonnollisissa yhteisöissä. Nemo e-kirja.

Ruoho, A. & Ilola V. 2021: Usko, toivo ja raskaus: vanhoillislestadiolaista elämää. Atena e-kirja.

Salminen, A. 2011: Mikä on kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasa, Vaasan yliopiston julkaisuja. Luettavissa:

https://www.univaasa.fi/materiaali/pdf/isbn_978-952-476-349-3.pdf . Luettu 13.2.2023.

Sisäasianministeriö 2011: Viranomaisten koulutuksen kehittäminen kunniaan liittyvän väkivallan tunnistamiseksi ja ennalta ehkäisemiseksi. Julkaistu 12.4.2011. Luettavissa: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79685/sm_142011.pdf?sequence=1&isAllowed=y . Luettu 22.10.2022.

Talvitie, E. 2022: Kunniaton mutta vapaa. Erään afgaaninaisen tarina. Keuruu, Otava kirjapaino.

THL: Kunniaan liittyvää väkivaltaa on mahdollista tunnistaa ja ehkäistä. Luettavissa:

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/143126/TT_Kunniaan_liittyv%C3%A4n_v%C3%A4kivallan_ammattilaisille_web.pdf?sequence=5&isAllowed=y . Luettu 2.12.2022.

THL Blogi 23.9.2021: Kunniaan liittyvään väkivaltaan on puututtava ilman yhteisöjen leimaamista.

Luettavissa: <https://blogi.thl.fi/kunniaan-liittyvaan-vakivaltaan-on-puututtava-ilman-yhteisojen-leimaamista/> . Luettu 2.12.2022.

Törmä, S. 2017: Lähisuhdeväkivalta romaninaisen elämässä. Teoksessa Niemi, J. & Kainulainen, H. & Honkatukia, P. 2017: Sukupuolistunut väkivalta. Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma. Tampere, Vastapaino. 286–304.